

Carry van Bruggen

TICOLI

Reisimpressies

29°

C

32°

B

34°

48

48

2

2

47

47

29°

10° östl. Lv.Greenwich

28° östl. Lv.Ferro

34°



Tegenwoordig zou geen mens het meer in zijn hoofd halen om de impressies van een vakantieverblijf in Tirol te bundelen; die paden zijn letterlijk en figuurlijk al te zeer platgetrapt. In de jaren twintig waren dergelijke 'mooie, dure'

reizen nog helemaal niet zo vanzelfsprekend, en je proeft de verbazing van de auteur uit vrijwel elke regel. *Carry van Bruggen*, als Lientje de Haan geboren in het grote gezin van een arme joodse godsdienstonderwijzer, mag nu zorgeloos door het berglandschap ten zuiden van Innsbruck wandelen en bij een lekker maaltje, onder citerklanken, in een landelijke herberg uitrusten en dromen. Dikwijls denkt ze terug aan haar kindertijd, haar fantasieën van toen leven steeds weer in haar op en zullen ten slotte toch mooier blijken dan de grootse indrukken van nu. Maar er zijn ogenblikken dat zij opschrikt uit haar gedroom en zich geplaattst ziet tegenover een bedenkelijke realiteit: vanaf bomen en banken kijken hakenkruisen als onheilspellende tekenen van een gevaarlijke, politieke gezindheid haar aan. Deze confrontatie wekt gedachten aan de cultuurkritische studies, waar ze sinds jaren mee bezig is. Zo neemt ze haar verleden, haar dromen, haar gedreven intellect overall mee naar toe, en deze autobiografische aspecten geven het boekje, dat is ingeleid en toegelicht door *Ruth Wolf*, zijn bijzondere karakter.

Tirol

VAN CARRY VAN BRUGGEN VERSCHEEN EERDER BIJ CONSERVE:

Plattelandjes – Larense columns

en in de Indische Letterenreeks van Conserve:

Goenong-Djatti [roman]

Een Indisch huwelijk [novelle]

'n Badreisje in de tropen [verhalen]

Carry van Bruggen

TIROL

REISIMPRESSIES

Ingeleid en toegelicht
door Ruth Wolf

UITGEVERIJ CONSERVE

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG:

Bruggen, Carry van

TIROL: reisimpressies / Carry van Bruggen;
ingel. en toegel. door Ruth Wolf. – Schoorl: Conserve
Oorspr. uitg.: Amsterdam: Querido, 1926.

ISBN 90-71380-61-0

UDC 82-32 NUGI 300

Trefw.: novellen; oorspronkelijk.

*Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd
en/of openbaar gemaakt door middel van druk,
fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder
voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.
No part of this book may be reproduced in any form,
by print, photoprint, microfilm or any other means
without written permission from the publisher.*

INHOUD

Inleiding	7
Ruitenaas.	13
Muziek	16
De slag bij Bergisel	19
Een elegante vrouw	22
Elektrisch licht	25
Matratzenlager	28
Schloss Elmau	31
Goethe-Stube.	34
Hakenkreuzler	38
Frau Lona	41
Hoog bezoek	44
Ingeregend op Heiligwasser	48
Jausen in Grünwalderhof	51
Onze kapelmeester	54
Föhn	58
Jeunesse dorée	61
Hungerburg	65
Miniatuur	68
De vele mensen.	72
Naar huis	76

INLEIDING

Eigenlijk is het verwonderlijk dat Carry van Bruggens TIROL niet eerder werd herdrukt. Het is immers meer dan zomaar een reisverslag, het gaat dieper dan de geijkt-geestdriftige beschrijving van bezochte plaatsen en opgedane ervaringen.

Ten eerste is het de in zo klein bestek verrassend gedetailleerde evocatie van een inmiddels verdwenen wereld: het Oostenrijk van de jaren twintig. Ten tweede bevat het, zoals alles wat Carry van Bruggen schreef, talrijke verwijzingen naar het leven en de gedachtenwereld van de auteur. Ten derde, en dat is het interessantste aspect, geeft het blijk van een scherpe politieke intuïtie.

In augustus 1925 is Carry naar Innsbruck gereisd, samen met haar zeventien jaar oude zoon Kees; dochter Mop logeert met een vriendin op 'Schloss Elmau', het instituut van de 'praktische filosoof' Johannes Müller.

Carry blijft enige dagen in Innsbruck, om vervolgens door te reizen naar Igls, dat iets zuidelijker ligt; ze neemt haar intrek in het eenvoudige pension 'Altwirt'. In Igls geniet zij van de natuur, van lange bergwandelingen, van komische of aandoenlijke ontmoetingen, van citermuziek die weerklinkt in de landelijke uitspanningen en van de plaatselijke lekkernijen die daar worden opgediend. Maar waar ze ook is, ze neemt er zichzelf mee naar toe, en ook in Igls heeft ze last van slapeloosheid, onrust en angsten. Bovendien toetst ze alles wat ze ziet

aan haar kinderdromen, aan de beelden die lang geleden in haar werden gewekt door het bekijken van de plaatjes op de achterkant van beduimelde speelkaarten of door de vroege lectuur van een reisverslag door dominee M.A. Perk. Alleen als de werkelijkheid om haar heen in overeenstemming blijkt met die voorstellingen, voelt ze zich gelukkig, al zal aan het eind van de reis blijken dat ook de mooiste indrukken het niet halen bij die nooit vergeten fantasieën. Alles wat ze ervaart, brengt haar naar het eigen verleden terug; een treffend voorbeeld daarvan vinden we in het hoofdstuk 'Schloss Elmau', waar zij in de avond vol ongerustheid op haar twintigjarige dochter zit te wachten ('het uitgevlogen kind'). Plotseling hoort ze uit het kasteel een lied klinken dat de herinnering oproept aan Amsterdam in late herfst, het Vondelpark, waar ze, luisterend aan het hek van een deftig huis, datzelfde lied (uit EVA weten we dat het Schumanns *Mondnacht* was) heeft horen spelen en zingen, toen ze nog jong en vol verwachting was. 'En al die verwachtingen leefden in de diepe pianoklank... stem en klank vloeiden ineen met het park op de achtergrond (...) vervaagd, vervloeid waren de grenzen tussen dat alles en mijn eigen ik.

Meer dan twintig jaar voorbij... en geen verwachtingen meer. Geen verwarde smachtingen meer... aan toekomst enkel wat in anderen berust, vol onzekerheid en bekommering om het al te ongewis bezit.'

Op het moment dat zij dit noteert is ze vijfenveertig jaar – en nu al ziet ze haar leven als voorbij. Maar haar creativiteit is nog niet uitgeblust: temidden van de vakantiegoegens verlangt ze naar de herfst in Nederland, die haar inspireert tot schrijven, en waarin weldra haar laatste roman EVA zal ontstaan, het boek dat alle tegenstrijdige elementen van haar be-

staan in zwaarmoedige harmonie lijkt te omvatten en dat een terugkeer betekent naar het land waarvan ze niet gescheiden is door de afstand, maar door de tijd: haar jeugd.

Misschien is het ook juist die verbondenheid met het verleden, is het de herinnering aan nooit geheel verwerkte kinderervaringen die haar belet argeloos te genieten en die haar blik scherpt voor dreigende ontwikkelingen in de buitenwereld. Na het ironische schetsje van een bezoek aan de kitscherige 'Goethe-Stube' – hoe blijkt de dichter gedegradeerd te zijn tot een brok 'gesunkenes Kulturgut'! – volgt het hoofdstuk 'Hakenkreuzler' dat lijkt te duiden op een nog griezeliger verworping, op een ontarding waarvan Carry van Bruggen nooit de volle omvang zal beleven, maar die ze verbijsterend scherp aanvoelt en bovendien in een cultuurkritische context weet te plaatsen.

Op weg naar Tirol had ze München aangedaan, en op de leestafel van de 'Löwenbräu' de geïllustreerde bladen zien liggen met spotprenten van het te Wenen plaatsvindende zionistencongres. Nu ze in Oostenrijk is, hoort ze dat ook dáár het 'militant en openlijk als "politieke richting" beleden antisemitisme' de kop opsteekt. In dit verband neemt zij trouwens de vergissing over van haar Weense kennissen aan de table d'hôte, die als ware struisvogels het dichtbijgevaar niet onder ogen willen zien en haar verzekeren dat de 'vrolijke Donaustad' deze jodenhaat tevoren niet heeft gekend. Als Carry van Bruggen in de gelegenheid was geweest zich op de hoogte te stellen van de ontwikkelingen in het verscheurde Oostenrijk van na de Eerste Wereldoorlog, zou ze hebben geweten dat er al minstens twee partijen bestonden die het antisemitisme, een opgepoetst erfstuk uit de jaren negentig van de vorige eeuw, in

hun programma voerden. Zij ziet het als een 'uit Duitsland overgewaaide' verschijnsel, *niet* ontstaan uit een complex van economische, sociale en religieuze factoren, maar geïnspireerd door het geschrift van één man: Houston Stewart Chamberlain, Engelsman van geboorte, opgevoed in Frankrijk, later Duitser geworden; hij is getrouwd met een dochter van Richard Wagner en bewondert Hitler, met wie hij correspondeert, al in een zeer vroeg stadium.

Bij de voorbereidingen tot haar in 1924 verschenen essay *HEDENDAAGSFETISCHISME*, een betoog dat naar haar eigen woorden moet dienen om 'verborgen drijfveren' van maatschappelijk gedrag te ontmaskeren, is zij gestuit op de theorieën van cultuurhistorici, antropologen en sociolinguïsten voor wie het 'ras' de bepalende factor in de geschiedenis betekende. Onder de tientallen boeken die zij dóórploeterde vindt zij Chamberlains *DIE GRUNDLAGEN DES NEUNZEHNTEN JAHRHUNDERTS* – een werk waarvan tussen 1899 en 1942 achtentwintig drukken zijn verschenen – het gevaarlijkst in verband met zijn waardeoordelen. Chamberlain ziet in het 'Germaanse ras' de idee van vrijheid en autonome persoonlijkheid belichaamd en op grond daarvan is het verheven boven andere rassen, in het bijzonder boven het Semitische. In het vijfde hoofdstuk van *HEDENDAAGSFETISCHISME* veegt Carry de vloer aan met zijn denkbeelden over de hoogontwikkelde, idealistische, creatieve 'Ariërs' (Romeinen, Duitsers) en de plat-materialistische, met minderwaardige volkeren zich vermengende, bloedschennende Semieten (Carthagers, joden). Ze wijst op de lacunes, de lachwekkende paradoxen in zijn betoog; ze toont aan dat een fanatiek nationalisme, dat volgens haar 'op de bodem ligt van al wat slecht is en absurd', de

'Grundlage' van zijn ideeën vormt, en in een interessante voetnoot geeft ze een voorbeeld van zijn verderfelijke invloed op sommige tijdgenoten. Chamberlain zegt dat nog steeds de schaduw van de oude joodse tempel te Jeruzalem ligt op 'het jeugdige heldengeslacht dat uit het duister naar het licht streeft'. Carry tekent hierbij aan:

'De brigade Ehrhardt! H.S. Chamberlain en niemand anders is Rathenau's moordenaar!' (HEDENDAAGS FETISCHISME, 2e druk, p.69 onderaan).

Wat zij bedoelt is dit: op 24 juni 1922 was de Duitse minister van buitenlandse zaken, Walther Rathenau, van huis uit jood, op weg naar het ministerie in zijn open auto doodgeschoten door drie jonge mensen, leden van de extreem-rechtse ondergrondse organisatie 'Consul', voortgekomen uit de 'Brigade Ehrhardt', aanvankelijk een regeringseenheid, die in 1920 ontbonden was. Voor háár stond het vast dat deze dolgedraaide jongens tot hun daad waren gekomen op grond van hun lectuur: zij hadden zich gevoed met de denkbeelden van H.S. Chamberlain, dat boek was immers de bijbel van alle fanatiek nationalistische Duitsers.

In TIROL brengt zij deze opvatting nog eens onder woorden: bij het zien van de in bomen, banken en wegwijzers ingegrifte hakenkruisen, die haar aan giftige spinnetjes doen denken, noteert zij:

'Want Houston Stewart Chamberlain (..) heeft al dat fraais in de mode gebracht. Of kende niet elke schooljongen, elke student in Duitsland zijn "Grundlagen des neunzehnten Jahrhunderts"? Ging 't er niet in als een borrel in een bidder, altijd maar nieuwe olie in het vuur der Germaanse zelfverheffing? Wij zijn de bloem, wij zijn de nobelen, wij zijn de vrienden. Ja, die man

heeft heel wat op zijn geweten geladen, heel wat op zijn verantwoording genomen. In vrienden (Ariërs) en vijanden (Semieten), in meerderen en minderen heeft hij de mensheid verdeeld. In een land waar alles voor goed gold, dat maar wetenschap was, heeft hij deze dingen "bewezen", en aldus de laagste instincten van heerszucht en haat aan een zedelijke rechtvaardiging geholpen.'

Men kan zich haar ontsteltenis en afkeer voorstellen, als zij het hakenkruis tegenkomt op bomen en banken, als zij, wandelend met 'Frau Lona', een joodse vrouw uit Wenen op wie zij haar eigen gevoelens overdraagt, een 'Ariër' tegenkomt:

'Het zilveren Hakenkreuz blonk in zijn knoopsgat, uitdagerend en fel, driest en briesend keek hij rond of zich ergens op zijn pad ook een jood dorst vertonen. Frau Lona had vrolijk lopen praten, plotseling laaiden woede en droefenis in haar omhoog.'

Wat bij dit Oostenrijkse alter ego slechts woede en droefenis is, wordt bij Carry van Bruggen een uit oude ervaringen geboren, maar door lectuur en nadenken gevormde visie op haar tijd. Het zijn inzichten als deze, waardoor het zo intens persoonlijke reisverslag onverhoeds het karakter krijgt van een boze droom vol signalen, die pas opgevangen en begrepen werden toen het al te laat was.

RUTH WOLF

RUITENAAS

Wat mocht ik als meisje toch graag, wanneer ik uit school kwam, en het was najaar, en de dag was grauw, uit mijn kleine laasje de vier azen te voorschijn halen, die ik voor mijzelf had bewaard toen het kaartspel werd afgedankt...

Het waren van die schemergrauwe, groezelige prentjes, uit streepjes en veegjes samengesteld, en ze stelden badplaatsen voor, uitheemse, zwierige, voorname: Wiesbaden, Homburg, Spa! Onder hoge populieren, tussen spriete springfontein-
nen, rondom de vervaarlijk steigerende paarden van de ruit-
terstandbeelden bewogen zich de heertjes en dametjes in oud-
modische kledij, die droegen badientjes en parasolletjes, die
wandelden de paleisachtige huizen voorbij, en gingen de wijde
pleinen over, waarachter aan de horizon gebergten rezen.

O, het zullen wel idiote, zotte, horribel onbeholpen prentjes
zijn geweest, maar voor mij leefden ze, intens en zoet, spriet-
ten de fonteinen, ruisten de populieren...

Ze hadden al de bekoring van het onbekende en al de char-
me van het vertrouwde... want ik toefde daar immers zelf! El-
ke mijmerij was een reis... en van een heertje en dametje op
een bank naast een fontein heb ik mij menigmaal afgevraagd,
waarover ze toch zo verdiept en druk mochten praten, zij gra-
cieus naar hem overgebogen.

En vrienden, ziet, het wonder is geschied! Mijn aaskaart,
mijn ruitenaas is plotseling levensgroot en echt geworden. Ik

heb hem in levenden lijve gezien, ik heb er de lucht van ingeademd, ik heb er middenin gezeten...

En het oord, dat die verrassing voor mij bewaarde, is Innsbruck, die mooie en vrolijke, die stemmingsvolle en pittoreske stad aan de blinkende, rappe Inn.

Er is aan een dalstad tussen hoge bergen iets héél intiems, vooral in de vallende avond. Maar het allereerste gevoel van de nieuweling is schrik. Men staat op het stationsplein... En kijk, hoe komt daar nu van alle kanten zulk noodweer aan...? Die stapels wolken, dreigend, loodgraauw...? Het zijn de bergen, die de stad ommuren, die het dal omsnoeren, die de hemel bedekken.

Lichten flonkeren, hoog en eenzaam, aan hun duistere flanken: dáár liggen de moede klimmers gelegerd, die zich voor de nacht niet verder wagen... Lichten flonkeren, lager en in groepjes, daar is 'Hungerburg', kwartweegs de berg op, aan het eind van de fleurige brede Maria-Theresien-Strasse, Innsbrucks pantoffelparade.

En daar drijven we mee met de stroom, in een zoete schemering, in een aangename atmosfeer van zalige vermoeienis. Want langs de stralende, weelderige winkels, bioscopen, cafés, konditoreien drentelen bijna enkel toeristen, van een zware dagtoer weergekeerd, de leden mat van heerlijke loomte, de ogen zonverzadigd, de longen luchtvervuld... ze drentelen, roken, lachen, snoepen. Nikkerkoppen vertonen ze boven de blauwlinnen bergtoerjasjes. Morgenochtend gaan ze weer, morgenavond komen ze weer met hun sfeer van zalige vermoeidheid de Maria-Theresien-sstraat vervullen, de lichte, vrolijke, aan het eind waarvan de donkere, steile bergwand rijst.

Maar nu wandelen we een poort door, zo maar, op goed ge-

luk, en o, dit is geen heden meer, maar levend geworden herren verleden. Dit is de ruitenaas van mijn kinderjaren, en niets ontbreekt eraan. De kleuren, het grijs en het groen, ik moet ze er onwetend bij hebben gedacht. Het is volledig, het is levend, het is compleet.

Het zijn de lange, lage, oudmodisch deftige huizen, doorbroken van kleine poorten, geflankeerd door felgroen gekoepelde torentjes, met kroonlijsten gedekt, het zijn de rijen, rijen, rijen groengelukte, bloembekranste gesloten ramen... het zijn de zware, hoge populieren, toppen in het ruim verloren, silhouetten scherp tegen de verre bergmuur aan... het zijn de vervaarlijk steigerende grauwgrijze paarden... het is het sprietende, zingende, klaterende water... en het is de schemering, de eigenste schemering van mijn oude, groezelige azenprentjes – heetten ze niet 'kopergravures'? – en dáár staat de bank waar mijn heertje en mijn dametje zaten, zij gracieus naar hem toegebogen, in ernstig gesprek... en de bergwand rijst op de achtergrond. Lager, kwartweegs, fonkelen de lichten van 'Hungerburg', juwelen in het pijnbos, halfweegs en nog veel hoger flonkeren de kampvuurtjes, maar beneden is alles oudgrijs van muur en groen van koepel en populier, klaterend water in tere schemering. Het is volmaakt.

O nee, want nu pas wordt het volmaakt. Muziek op het terras, dat bij de 'Hofgarten' hoort! En wat voor muziek? Ruitenaas-muziek, kopergravure-muziek, wespetaille-muziek. De muziek, die in onze jeugd onze oudtantes neurieden, met glimlachjes vol geheimzinnig-blijde herinnering... en waarvan de neuzige miniatuurtjes in onze speeldoosjes verborgen zaten... De muziek waarvan we later maar nauwelijks konden geloven, dat ze er ooit niet was geweest, zó hoorde ze

Daarom zou ik nu zo gaarne aan die bossen willen denken, terwijl ik op de zonvergulde muur het kind aanschouw, ernstig en wijs in een bont medaillon.

Maar ik ben zo moe en het is zo zwoel, ik zou alles veel scherper willen voelen, veel intenser beleven. Dit zijn de ogenblikken, waarin naar 's levens kern vergeefs de handen tasten, waarin de ziel slap en machteloos ligt.

Er is een dofheid, druilerig staan de bomen, star zijn de lijnen, leeg en zwaar de atmosfeer.

Heedaar... wat moet die oude klant met zijn witte baard? Het is geen heer en het is geen boer, hij komt niet als gast en niet als bedelaar, dat laat zich dadelijk raden. Aan een ongedekt tafeltje zet hij zich neer... het is een reizende muzikant. Daar heeft hij zijn citer al vóór zich liggen, daar tinkelen de zilveren klankjes al...

En zie, alles is plotseling anders geworden. Als werd een matbeslagen venster schoongewist, als trok een doffe nevel op. Zulke nederige, zulke beverige klankjes, zo'n héél onnozel Zillertaler deuntje... zulk simpel zilver getinkel... en in een zucht

Is het de onder schijn van onbeholpenheid bedekte kunstvaardigheid van de man die het panorama maakte, of is het dat de mens uit de grofst illlusie zich een werkelijkheid weet te creëren, zodra hem de mogelijkheid van vergelijking wordt ontnomen? Met andere woorden: dat we 'überhaupt' de kluts kwijtraken, als we niet meer vergelijken kunnen?

Hierover filosoferen we nog, als zich plotseling een vervaarlijk gestommel laat horen. Plankier en leuning dreunen, langs de linkse trap – want men houdt, o ellende, overal in Oostenrijk links; ik verwonder me soms dat ik nog leef – stijgt een

borduurramen — en hun kranten, tegenover de nederige avondjesmensen uit de ‘mindere’ hotels. Ze installeren zich als rechthebbenden in de diepste fauteuils, op de beste plaatsen, doen voor de gelegenheid familiair tegen de kelner en intiem met de pianist, hun atmosfeer is maar matig aangenaam.

Hoe zouden we echter de beminnelijkheid van Tante, de smeekbeden van Nicht — die zich óók eens met anderen dan Tante wil vertonen — hebben kunnen weerstaan?

Tante en Nicht zijn Hongaarse dames, en mag men Nicht geloven, dan was er — vóór de breedgerugde revolutie, wel te verstaan — in gans Hongarije geen vrouw zo rijk en zo schoon als zij. Nu is ze noch rijk noch schoon, ze is zelfs een beetje zot en zielig en toch is ze geenszins onsympathiek. Wat haar toilet betreft, deskundige noem ik mijzelf niet, maar ik heb moeite te geloven dat het hardblauw satijnen mantelpak met grote knopen en lange mouwen, in combinatie met een lila hoedje, ooit of ergens, zelfs in Hongarije en vóór de revolutie, ‘hoge chique’ kan zijn geweest. Maar ze hoopt nog zo veel, van het leven in het algemeen en van dit dansfeest in het bijzonder, al vrees ik dat ze haar vertrouwen te veel op de bondgenoten poederkwast en lippenstift heeft gesteld.

Nee, lezer, mijn opschrift is niet ironisch, denk geenszins dat ik Nicht bedoel met de elegante vrouw. Mijn elegante vrouw is heus, is echt, is buitengewoon elegant, ze is zeker heel rijk, ze is een Amerikaanse. Ze zit met haar man aan een tafeltje vooraan, de rug naar ons toe, maar natuurlijk heeft ze ons allang gezien. Haar ogen gleden, laatdunkend-spottend, hooghartig-smalend van het lila hoedje, over het blauwsatijnen mantelpak, naar de goedkope schoentjes van imitatiebrokaat. Zelf draagt ze iets dat heel kort en luchtig is, van crêpe en

reerd en nu is het weer mis. En de zolderlamp hangt veel te ver van mijn bed...

Het is hier ook letterlijk altijd wat met het licht. Soms wil het niet aan, een enkele maal wil het niet uit, dan werkt de schakelaar niet of een schroef is dol. We pruttelen, wat hebben ze toch eigenlijk in dit land voor monteurs? Ja, inderdaad, wat hebben ze hier voor monteurs?! Ik ben er achter gekomen en ik wil het u vertellen.

Het is dan nu geen avond meer, het is zondagmiddag, het is een echte Tiroler zondag, dat wil zeggen: muziek van de morgen af tot de avond toe. Citers en gitaren voeren de boven-ton, maar ook harpen en violen hoort men waar men gaat. Omdat het maar een eenvoudige boerenbedoening is in ons hotel, komt er de dagjesmens in 'Gartenschank' en gelagkamer zijn boterham eten, met een kannetje frisse, rode Tiroler wijn.

Strijkje noch jazzband zijn we hier rijk, maar daar, tussen burgers en boeren, zitten drie reizende muzikanten met hun kannetjes rode wijn.

De eerste is een oud, krombenig kereltje, hij speelt de harp.

De tweede is een pezige, magere, geestige jonge kerel, die jodelt dat het een lust is.

De derde, de derde...

Er is een grens aan elke conventie, ook aan de strengste. Hier is de grens bereikt! Strenge conventie zegt dat een man vrijelijk mag kijken naar een aardige vrouw, maar dat een vrouw hoogstens verholen mag kijken naar een aardige man. Ik wil mij niet verdiepen in de neteligheden van de 'dubbele moraal', ik wil alleen zeggen: hier houdt de conventie op. Want dit is 'geen aardige man', dit is de Schoonheid geïncarneerd. Zeg Apollo, zeg Adonis, zeg Antinoüs, zeg wat u wilt,

maar tracht u het volgende voor te stellen: een volmaakt gevormde schedel, waarover de golvende zwarte lokken liggen als gesculpteerd, een recht, effen, rimpelloos voorhoofd, een tint gelijk een rijpende abrikoos, lippen en kin als naar het zuiverst klassiek model, de rechte neus niet al te fors, niet al te fijn, fluwelig omwimperde fluwelen ogen. Hij draagt de dracht van het land, de witte kousen van kunstig patroon, die noch knieën noch enkels bedekken, de korte gamsleren broek en de brede bestikte bretels, hij houdt zijn gitaar in zijn arm op zijn knie.

O, hij weet het zo drommels goed, dat hij zo drommels mooi is, de deugniet. Hij schiet soms haast in de lach wanneer een jong meisje of een bejaarde vrouw, pas binnengekomen, onwetend geboeid naar hem blijft staan kijken. Het oude ventje tokkelt zijn harp, de lenige, pezige kerel jodelt dat het een lust is, hij pinkt zijn gitaar en het liedje is uit, en van alle tafeltjes klinken lach en applaus. De vrouwen lachen het hardst en de mannen kijken soms zuur, als ze tenminste niet oud en wijs genoeg zijn om te beseffen dat men van Schoonheid geïncarneerd niet jaloers moet wezen.

Pauze, de jodelaar komt rond met de centennap. Hij maakt een praatje, hij heeft gehoord dat we Hollanders zijn en het brandt hem op de lippen: hij is in Holland geweest! Hij heeft in 'Eden' gejodeld, hij is ook in Groningen opgetreden, het was er kermis en de boerendeerns hebben hem en zijn vrienden een hele avond getrakteerd.

De beide anderen zijn ook naar ons tafeltje gekomen. Ook in Holland geweest? Nee, de jodelaar alleen, met twee kameraden, beroepsmensen als hij.

O, zijn dit dan geen beroepsmuzikanten?

Nee, van huis uit niet. De kleine oude is zelfs geen Tiroler. Hij komt uit... Verona, en hij is... kruier!

Verona! O, geest van Shakespeare. ROMEO AND JULIET, TWO GENTLEMEN OF VERONA. Dit is nu voor de variatie een kruier uit Verona, die kromme beentjes en zwarte tanden heeft.

En de andere, Adonis, Antinoüs, wat mag hij wel zijn van beroep?

En nu komt het.

Schoonheid geïncarneerd is, in het gewone leven, elektrisch monteur!

Ik heb waarlijk moeite om niet in de lach te schieten. Is dat nu een gezicht om stopcontacten te repareren en zekeringen in te zetten? Als er nog een paar meer van dat slag rondlopen hier in de streek, dan begrijp ik waarom de lampjes zo dikwijls kaduuk zijn.

MATRATZENLAGER

Van Innsbruck uit naar Mittenwald te gaan met de Karwendelbaan, en daarvandaan in tweeënhalf uur naar 'Elmau' te wandelen... o, het is lonend genoeg. Want de reis met de Karwendel is als een tocht door een fabelland, zó groots, zo heerlijk-mooi, de wandeling voert langs een waterval, en 'Elmau', ja 'Elmau' is een unicum, waarop ik terugkom, belangstellende lezer!

Zodat ik zeg: de reis is lonend genoeg. Maar wanneer men die reis heeft ondernomen, louter en alleen om een dierbaar

bloedverwant een schetsboek te gaan brengen, dan is het sneu die brave gevlogen te vinden. En in dat gevoel van sneuheid mengt zich een tikje onrust: de dierbare bloedverwant is namelijk een jeugdige vrouwelijke spring-in-'t-veld, voor het eerst met een vriendin alleen erop uit. En zou ze wel goed beseffen, dat men enkele van die lokkende, grijze transen niet zonder groot gevaar beklauteren kan...? Nee, teruggaan zullen we niet, eer het vriendinnenpaar veilig en wel is weergekeerd. Het wordt al donker... we zouden de laatste trein in Mittenwald al niet meer halen... maar we kunnen immers overnachten. Niet op 'Elmau' zelf, doch beneden aan de beek, waar het bescheiden 'Gasthaus' staat, en daar vinden we ook wel wat te eten.

Ze zijn er, ze zijn er, ze zitten behouden aan het avondmaal, wij dalen in donker tussen de machtige dennen naar ons Gasthaus af. Er bleek gelukkig nog plaats. Ze mompelden wel iets over matrassen, een van ons zal misschien op de grond moeten slapen.

Gezellig en licht is de bruine gelagkamer als we binnenkomen. Men ziet het dadelijk en overal in Beieren en Tirol: de winter is er hoofdzaak, de sportvreugd in de sneeuw. Men ziet het aan de buitenbouw, en aan de binnenbetimmeringen, hecht en zwaar is het allemaal. En wat een kachels. Een genot moet dat zijn, hier 's winters koud en moe terug te komen tegen het vallen van de nacht. We hebben een forse dag achter de rug en willen nu gaan slapen. Kan het meisje ons onze kamers wijzen? Het meisje wenkt, dat we haar volgen moeten. En we volgen, dociel als de Hamelnse kinders hun rattenvanger. We volgen haar de gelagkamer uit, de gang door en naar buiten, waar het regent, waar in donker beek en bomen ruisen...

'Waar voert g'ons heen, vereerde maagd?'

De 'vereerde maagd' blijft staan en wijst naar een loods verderop, een witplanken getimmerde op hoge palen. Tussen die palen wordt bij dag hout gezaagd en schors gepeld, nu echter rusten de elektrische zagen van hun dreunerig gezang en boven... boven zullen we slapen. Daar heeft men dus blijkbaar kamertjes afgetimmerd voor het overdrukke seizoen. Jawel, morgen brengen... Men heeft helemaal geen kamertjes afgetimmerd... we slapen op een 'Matratzenlager'.

Gerechte goedheid! Een kale, ruwe vloer, kale, ruwe plankenwanden. En aan weerszij een rij stromatrassen op de grond gekwakt. Niet bepaald vuil, maar wel heel onooglijk, grijs en gescheurd, zodat het stro eruit komt puilen... dekens zozo maar, en kussens ho maar.

De 'vereerde maagd' draait het lampje op en onthult twee knapen die elk op een matras hun schoenen zitten uit te trekken, ze wenst ons goedenacht en stommelt de steile, houten leer weer af. De jongens lachen om onze beteuterde gezichten. Het blijken gymnasiasten uit Württemberg, ze maken een voetreis in de vakantie, ze slapen elke nacht op een 'Matratzenlager'. Hun uiterlijk stelt ons gerust. Een ogenblik vreesden we enkel boeven en landlopers, enkel vlooiën en... enfin, vlooiën zou genoeg zijn... tot slaapkameraad te krijgen. Eigenlijk een dwaze vrees, want hier komen natuurlijk alleen arme toeristen, luitjes die de ganse dag in de frisse lucht vertoeven, zich wassen aan de beken, en zwemmen in de heerlijk blauwe meertjes, die overal tussen berg en bos als juwelen liggen te fonkelen.

Dan daarbij, welk een voortreffelijke ventilatie! Wel, de naden tussen de planken zijn minstens anderhalve centimeter breed.

Ze zijn mijn troost geweest, die brede naden tussen de planken. Liggend op mijn buik – met uw permissie, lezer – heb ik in die lange duistere uren de nacht bespied. Ze sliepen zo kalm en zo rustig, al die knapen en jonge kerels, ze roerden zich niet. Mijn eigen jeugdige reisgenoot had zijn jasje tot een kussen en zichzelf tot een egel gerold en lag daar als thuis... Ik arme alleen was wakker. Nooit was slapen mijn 'fort' en vooral op het punt van mijn kussens ben ik tamelijk sikkeneurig.

Maar die naden als ramen hebben mij getroost. Licht leek de nacht uit het pikkeduister binnen, wolkeslierten voeren over de maan, hoog als grauwe torens stonden de bergen tegen de hemel op, de bossen langs hun flanken rilden en ruisten in de duisternis... en dat alles waande zich met zichzelf alleen en onbespied. Bergen noch wolken, maanlicht noch bossen... niets kon vermoeden dat een aandachtig mensenoog ze gadesloeg, door een reet tussen de ongeschaafde planken van een timmerloods.

Natuurlijk ben ik ten langen leste toch in slaap gevallen, maar wat was ik daarna stijf, een plank gelijk, ik kon nauwelijks het laddertje af. Heel gemoedelijk en vertrouwelijk stond daar de buitendeur van het Gasthaus wagenwijd open, in de gang brandde het elektrisch licht. En in de verlaten keuken wees de klok half vijf!

SCHLOSS ELMAU

Zelfs de Eskimo heeft zijn ijsschots lief. Deze waarheid ver-
toonde zich voor de eerste maal aan mij in de gedaante van een

dicteezin, ach, waar blijft de tijd! Maar wat gaf mij de opvoeder, in zijn heilige vrees dat ik 'schots' met een 'ch' te veel en 'ijs' met een 'ei' zou schrijven, een stof tot mijmerij. Ik voelde mij de Eskimo gelijk, ook ik had immers mijn ijsschots lief. Vrienden, die in later jaren met mij ter bedevaart togen naar oude plekjes, hebben vaak het eerwaardig hoofd geschud. Ze vonden mijn 'ijsschots' namelijk niet mooi en ze begrepen niet hoe hij ooit de bronwel van verhalen, die ze soms wel mooi vonden, had kunnen zijn.

Wat kon ik zeggen? Dat ik mijn ijsschots beminde en dat hij mij ten bronwel was.

Nog altijd heb ik mijn 'ijsschots' lief, nog altijd vind ik het thuiskomen een der grootste genoeglijkheden van het op reis gaan. Thuis... dat is nu de hoge esdoorn buiten mijn raam, waar ik in opstaar als ik nadenk, zodat de gedachten soms uit zijn gebladerte naar mij toe schijnen te komen. Hij draagt de heugenis aan zoveel oude gepeinzen! Thuis... dat is de koolakker aan de rand van de hei – och, zo nederig en simpel, bij Stubai en Serles vergeleken – maar in die koolakker liggen oude ontroeringen geborgen. Thuis is de nieuwe herfst, die een voortzetting van de oude schijnt, thuis zijn mijn herinneringen en mijn bezinningen, mijn hart en mijn ziel... Daar kunnen de mooiste uren, de blauwste hemel, de puurste zon, de allerschoonste uitzichten het niet bij halen.

Maar hoe vreemd gaat het in een mensenleven toe. Ditmaal heb ik een scherf van mijn ijsschots, iets van mijn hart en ziel, iets van mijn thuisgevoel, op een plek in het verre land gelaten, dat die ene plek in mijn herinnering altijd van de rest zal onderscheiden, dat ik er dadelijk weer terugvinden zou...

Het was toen we naar 'Schloss Elmau' waren gekomen en in

de schemering wachtten op het uitgevlogen vriendinnenpaar. Hoe vol van zoete weemoed was de avond, vocht en loofreuk deden al wel de herfst voorvoelen, en we zaten op de bank en keken naar het geweldig grote huis, waar de lichten gaandeweg werden ontstoken.

Reeds zei ik het u, 'Schloss Elmau' is een unicum. Geen herstellingsoord en geen hotel en geen inrichting en geen kolonie, van al die dingen heeft het iets, doch het is vooral: zichzelf, het draagt de stempel van zijn stichter en zijn leider, dr. Johannes Müller, de 'praktische filosoof' die vreugde met ernst wist te verzoenen. Ik had hem wel gaarne ontmoet, maar ik kwam als vreemde en werd maar nauwelijks binnengelaten, 'Schloss Elmau' is geen passantenoord.

We zaten op de bank onder een machtige beuk en we wachtten. Al meer lichten sprongen op in de eindeloze ramenrijen, in de kleine spitse toren, in kamers en zalen... al donkerder en vichter werd het buiten.

Toen plotseling kwam daar, het leek mij hoog uit het torentje te komen, door de van vochtig ruisen vervulde stilte, pianoklank naar mij toe. Op zichzelf niets ongewoons. Men hoort wel vaker muziek op reis, jengeldeunen uit rammelpakken, of overal en eeuwig dezelfde bostonritmen, alle dagen weer aan, in alle badplaatsen en alle kuuroorden van de 'beschaaft' wereld.

Dit was zo heel anders. Ernstig en vol zwollen de tonen, dan plotseling verhief zich als schroomvallig, de begeleide stem en zong... Het was een oud, ontroerend lied en het zwiepte de jaren weg, het zwiepte de afstand van tijd en van ruimte weg, en ik zag de stad, die ik wel zo heb bemind als de Eskimo zijn ijschots, Amsterdam in late herfst... het Vondelpark... met zijn

gladde vijvers, zijn bonte perken, de bomen dromerig in nevel gehuld met hun roerloze, gouden loof... en ik zag mijzelf... luisterend aan het hek van een van die grote, weelderige huizen, waar datzelfde lied werd gespeeld en gezongen in de glans van een roodgouden lamp... door een zoete, beschroomde stem, bij volle welige pianoklank. Ik zag en voelde dat alles, ik zag en voelde dat oude Zelf... zo jong, zo van smachtende verwachtingen verward en vol. En al die verwachtingen leefden in de diepe pianoklank... stem en klank vloeiden ineen met het park op de achtergrond... herfstbonte perken, gouden dromende bomen, gladde overnevelde vijvers... vervaagd, vervloeid waren de grenzen tussen dat alles en mijn eigen ik.

Meer dan twintig jaar voorbij... en geen verwachtingen meer. Geen verwarde smachtingen meer... aan toekomst enkel wat in anderen berust, vol onzekerheid en bekommering om het al te ongewis bezit.

Op een bank zit ik in de vallende avond en voel mij beklemd, en wacht in het verlaten bergland, op het uitgevlogen kind, niets anders dan een angstige moeder! En dan ineens dat lied, die klank en stem, zo wreed en zoet. En de scherpe beelden van het park, met zijn vijvers en bomen, van dat huis, waar de roodgouden lamp uit scheen, en van mijn jonge Zelf, zwellend in smachtende verwachtingen.

Zo komt het dat ik een scherfje van mijn ijsschots weet te liggen op een plek in een heel ver land, dat voor altijd die plek van andere onderscheidt, en dat ik er altijd weer terugvinden zou...

GOETHE-STUBE

Ja, vandaag zullen we nu eindelijk eens in die fameuze Goethe-Stube gaan eten. Een dame in de trein heeft het ons op het hart gedrukt: we mogen het niet verzuimen. Ze kende Innsbruck, ze was er verrukt van; curieus, dat ik het mij uit haar verhalen veel poppiger en kleiner had voorgesteld. Misschien door de gedachte aan een 'dal' en de verwachting van 'schilderachtigheid'.

We zullen dus vandaag naar de Goethe-Stube gaan. Het weer is er voor geknipt. Te ongewis om een toer te beginnen, te mooi om in het dorp te blijven hangen. We zullen door de bossen naar Innsbruck dalen, bij de brug waar de Sill zich bruisend samenvoegt met de Inn, in het landelijk herbergje even toeven, dan de stad in, slenteren onder de arcaden, perziken kopen voor zo goed als niemendal, boodschapjes doen, een telegram verzenden... als we vooral maar zorgen tijdig aan het treintje te zijn dat ons vóór het avondeten naar Igls terugbrengen moet. Tijdig, of we krijgen geen plaats, want het is er stampvol, bergop althans, bergaf doen de meesten te voet.

Ja, u moet niet te gering over Igls denken. Boven alle omliggende dorpen munt het als zomerverblijf in voornaamheid en welvaart uit.

Hoe dat komt?

We weten het allen: geluk en ongeluk schuilen in kleine hoekjes. Voor mensen, en voor dorpen eveneens. Igls' fortuin nu schuilt in het hoekje dat ginds, heel diep het Inndal in, de noorderketen met de Stubai-Alpen vormt. Want dat hoekje ligt precies naar het westen en daar daalt de zon, en lag nu Igls in zijn lengtedal een streepje meer links of een streepje meer

rechts, dan zou het er veel later morgen en veel vroeger avond zijn, en dan was het nooit een hogeluchtkuuroord geworden, met een kurhaus en een sanatorium en tennisbanen en een Werner kapel en elegante dames in negatieve jurken met uitgebleekte haren en geverfde snoeten. Omdat het echter precies tegenover dat gelukshoekje ligt, kan het op al die heerlijkheiden bogen, kan het trots en fier – en naar waarheid, wil ik hopen! – een even groot aantal zonneschijnuren adverteren,annonceren, afficheren als Sint Moritz hoogsteigenzelf!

Vergeet ook niet de nabijheid van de grote stad, die allergeenoglijkste afwisseling voor druilerige dagen.

Mij trekt vooral het ongegeneerde van Innsbruck aan, het is zo'n lustige, vrije toeristenstad, de mensen lopen er zo gemoeidelijk in hun oudste en makkelijkste plunje over straat en eten perziken uit papieren zakken.

Nu ik dit schrijf moet ik ineens denken aan een winteravond van verleden jaar. Ik hield ergens in de provincie een 'lezing' en had juist het woord genomen, toen een dame binnenkwam, haastig, want immers te laat. Op zichzelf, helaas, niets bijzonders, maar haar binnenkomen bracht een lichte opschudding teweeg.

En waarom? Die dame droeg haar witte zijden blouse in en niet boven haar grijze rok. Geen sterveling – van de vrouwelijke helft althans – die in dat ogenblik enige aandacht voor de spreekster of het gesprokene meer had.

Hun raad ik aan naar Innsbruck te gaan. Hier miegelt het, 's zomers tenminste, van blouses in rokken, van hoedjes op toetjes, matelotjes, kapotjes en jacquetjes uit het jaar nul. Niemand die er naar kijkt. O, ik erken het, mooi zijn ze niet, de dikke Duitse moekes, maar ze hebben zo'n plezier en ze zien er zo aartsgenoglijk uit.

Is het de liefde tot de allergrootste der Duitse klassieken die ze naar de Goethe-Stube drijft, of bereikte ze in Dessau en Düsseldorf de mare dat men er de Wiener Schnitzel zo sappig en heet en croquant gebakken krijgt? Als overal achter de arcaden is het er bovendien schemerig en koel – en het kan bal-semiekjes warm in Innsbruck wezen! We treffen het bijzonder, er komt juist een tafeltje leeg. En o zegen, de spijskaart is getypt – het valt heus zo makkelijk niet zich aan de hand van bleek-vlekkelig gehectografeerde gothische schrijffletters uit uitheemse gerechten een behoorlijk menu samen te stellen. Met dan nog een haastige juffer naast je stoel!

De haastige juffer spoedde zich keukenwaarts en we kijken in afwachting rond. Het is hier inderdaad weldadig koel en bijzonder gezellig. Banken, tafels, wandbetimmeringen, alles van hetzelfde roodbruine hout, versierd met groene dennetakken. Groene takken slingeren zich eveneens langs de kozijnen van de hoge glas-in-loodramen, en tussen de geschilderde portretten en taferelen aan de muren...

Goethe hier, Goethe daar, Goethe overal. Denk ook eens aan, de man heeft hier gegeten! Een Goetheanum in zakformaat – want plaats is er niet veel, telkens ziet men gretig bin-nenstappende lieden teleurgesteld aftrekken – een aardig symbool van wat voor de burgerman kunst en kunstenaar be-duidt!

Het grote doek recht tegenover ons tafeltje verbeeldt een peinzende Goethe, die ligt ten voeten uit tegen een heuvel aan en staart de avond in. Het is onmiskenbaar, men ziet de man dichten, wat meer is: men ziet hem 'Wanderers Nachtlied' dichten. Men zou de maker een discrete por in de ribben willen geven en zeggen: toe nou, vader, zet het er maar eerlijk onder, je bedoelt het immers tòch.

Daarnaast een Goethe in gesprek, maar dat tafereel werd wat groezelig en men weet niet recht: luistert Schiller of luistert Eckermann?

Die mensen daar boffen, gelijk wij zoëven boften. Een tafeltje is vrijgekomen, als valken schieten ze er op af. Voorop de puffende, dikke moeke – blouse in rok, hoedje op toetje – dan de puffende dikke pa, ten leste de poëtisch magere dochter.

Is dat meisje blindelings haar ouders gevolgd? Wist ze niet, waarheen ze toog? Men zou het denken, want plotseling staat ze pal als een zoutpilaar, haar gezicht glanst op, haar hand wijst extatisch naar de schone muurtaferelen...

‘Ach seh doch mal...! Der Goethe!’

HAKENKREUZLER

Wij zeggen: swastika, zij zeggen: Hakenkreuz.

Wij hier kennen geen ‘swastikers’, zij daar kennen wèl ‘Hakenkreuzler’, en maar al te goed en maar al te vaak tot hun scha. Het zijn de uitgelezenen onder de mensen, die zich Ariër voelen en daarvan door het dragen van de swastika getuigen.

Want de swastika is immers het Oudindisch teken van goede gezindheid en geluk. Vrienden van Indische wijsheid zijn, ten onzent, vrienden van de swastika. Ginds, in Duitsland en nu ook in Oostenrijk, is het niet aldus. Hier pronkt met het Hakenkreuz, wie zich Ariër voelt, wie tot de bloem van het mensdom behoort, tot de besten, tot de vrienden, zoals Chamberlain ze het woord heeft leren vertalen.

Want Houston Stewart Chamberlain – de Duitse Chamberlain, de vriend van de keizer – heeft al dat fraais in de mode gebracht. Of kende niet elke schooljongen, elke student in Duitsland zijn ‘Grundlagen des neunzehnten Jahrhunderts’? Ging ’t er niet in als een borrel in een bidder, altijd maar nieuwe olie in het vuur der Germaanse zelfverheffing? Wij zijn de bloem, wij zijn de nobelen, wij zijn de vrienden. Ja, die man heeft heel wat op zijn geweten geladen, heel wat op zijn verantwoording genomen. In vrienden (Ariërs) en vijanden (Semieten), in meerderen en minderen heeft hij de mensheid verdeeld. In een land waar alles voor goed gold, dat maar wetenschap was, heeft hij deze dingen ‘bewezen’, en aldus de laagste instincten van heerszucht en haat aan een zedelijke rechtvaardiging geholpen. Hij is ook de schepper van de afgod Kultur. Openlijk heeft hij het geleerd: alleen de Ariërs hebben Kultur, de minderen (de joden) hebben enkel het mindere: de ‘Zivilisation’.

Een jaar of wat geleden al beklagde Einstein zich vol bitterheid over de ‘al-Duitsers met en zonder swastika’ die hem in Berlijn het leven verzuurden. Nu is elk nationalist tegelijkertijd Hakenkreuzler. En uit Duitsland is het moois naar Wenen overgewaaid.

Weners die we in Igls leerden kennen, joden en niet-joden, hebben mij althans verzekerd dat men dit militant en openlijk als ‘politieke richting’ beleden antisemitisme tot dusver in de vrolijke Donaustad niet kende. Terwijl wij en zij in Tirol vertoefden had in Wenen het zionistencongres plaats, onder schimp en protest. We wisten het wel, we hadden in München, in de Löwenbräu, al de illustraties met spotprenten op de leestafel zien liggen.

Ja, er is hier veel moois en goeds en liefs, maar er is ook 'something rotten'. Tirol voelt zeer sterk anti-joods en kan het niet tonen, want goeddeels leeft het van de joden. De rijke joodse families uit Wenen en München, uit Frankfurt en uit Berlijn komen er 's zomers hun geld verteren. Zij zijn gast, ze zijn klant, ze brengen de welvaart, men kan ze niet openlijk beledigen. Dus doet men het in het geniep...

Merkwaardig is het hoe de indruk der dingen door hun bedoeling wordt bepaald! Reeds menigmaal ondervond ik het, en ik heb het nu weer duidelijk bevestigd gezien. Ik bedoel zo: als ik vroeger een meisje zag met een gouden of zilveren swastika aan een kettinkje om haar hals, dan deed die figuur mij aangenaam aan. Want ik wist immers: ze bedoelt het als teken van goede gezindheid en van geluk, er was iets lieflijks en zachtzinnigs — misschien voor anderen iets weeks en dwepends, maar althans nooit iets boosaardigs in de swastika.

Nu echter is het mij overkomen dat ik midden in het bos, in de leuning van een bank, of op een wegwijzer, of in een prachtige boomstam het teken vond ingesneden, soms tot drie, vier naast elkaar. En ik zou u niet kunnen zeggen hoe boosaardig en vals het dan plotseling aandoet, als een klein giftig beest, als een spin, met vier venijnig gekromde klauwtjes. Nauwelijks te geloven dat ditzelfde teken ten onzent aan gouden kettinkjes om onschuldige blanke meisjes Halsjes hangt!

Het doet zo nijdig, en vooral zo geniepig doet het aan.

Frau Lona gaat er onder gebukt. Ze is een Weense, ze is jodin, ze is héél heftig en héél zachtzinnig, ze is lang niet dom, en ze zegt de zotste dingen. Ze zou met elkeen in vrede willen leven, de haat die ze om zich voelt, doet haar lijden, maar nu de anderen haten, nu haat zij óók, vurig en fel. De gerant van het

kurhaus is één en al glimlach en buiging, maar misschien gaat hij op zijn vrije dagen stilletjes het bos in, om Hakenkreuzen in de bomen te kerven met een scherp, vlijmend mes, diep, drie, vier naast elkaar en aldus zijn verkropt gemoed te luchten en aldus soelaas te vinden voor de marteling dat hij dagelijks tegenover tientallen joden een en al strijkage en glimlach moet zijn.

Gisteren kwamen we er een tegen op de weg naar Lans. Het zilveren Hakenkreuz blonk in zijn knoopsgat, uitdagend en fel, driest en briesend keek hij rond of zich ergens op zijn pad ook een jood dorst vertonen. Frau Lona had vrolijk lopen praten, plotseling laaiden woede en droefenis in haar omhoog.

Ik moet zeggen, die 'Ariër' was ook wel een uitgezochte pummel.

FRAU LONA

Vandaag spijt het mij dat ik geen dendroloog ben en dat ik dus van geen van die prachtige bomen de naam kan noemen. Nooit heb ik geweten dat er zulk een verscheidenheid in pijnbomen bestond – mijn onnozelheid vergenoegde zich met de den en de spar – nooit heb ik geweten dat die bomen zó mooi konden zijn. Er zijn er waarvan de soepele smaragden pluimen aan het zijgig gevederte van tropische vogels doen denken. Nu schijnt Igls in het bijzonder voor zijn naaldhout beroemd, en het kurhaus is gebouwd in een der mooiste gedeelten van het bos.

We zitten buiten aan een tafeltje en luisteren naar de mu-

ziek. Het gouden licht hangt in het smaragden loof en huppelt over de fluwelen gazonnen met de witte en de roze en de hemelsblauwe kindertjes. We zitten in knusse vakantievrindschap vereend. Een paar dagen geleden hadden we elkaars geluid nog nooit gehoord, nu is bij acclamatie van het 'gnädige Frau' de brui gegeven, we zijn Frau Ella en Frau Erna, Frau Bertha en Frau Lona. De oude tante – u weet wel, van de nicht met het satijnen mantelpak! – noemen we eerbiedig Frau Tante en de ondergetekende is natuurlijk Frau Carry.

We hebben koffie met dikke room, we hebben zoete 'Kipfelchen' en knappende 'Semmelchen' voor ons op het tafeltje staan, we drenken onze zielen in muziek, in zon, in Kaffee-klatsch-gezelligheid. Ik kan mij nu in de gemoedstoestand van een luie, spinnende – maar lichtelijk malicieuze – poes zonder moeite verplaatsen.

Ons jongvolk is aan het 'goalgame' spelen; het moet een soort van tafelvoetbal zijn, het schijnt ze geweldig op te winden, hun joelen overstemt soms de muziek. De vleugel staat boven het bordes: er wordt in de serre gedanst. Vanavond zal in de zaal worden gedanst en dan weer in de serre, en dan weer in de zaal en zo ad infinitum...

Er zijn er hier, die elke middag en elke avond dansen. De morgen brengen ze door in de Lanser See, ploeterend in het lauwe water of flirtend in het zonnebad, dan, na het middagmaal, een korte rust, een lang toilet en naar het kurhaus, om een klein beetje te tennissen, en een heleboel te dansen, 's avonds herhaling in groot tenue.

Wij behoren niet tot hen. Maar een nicht van Frau Lona behoort wel tot hen, tot de eerstkomenden, tot de langstblijvenden. Denk eens aan... soms tot halftwee in de nacht, met een

hele troep jonge zwierebollen. En dat voor een getrouwde vrouw! Moeder van twee schattige kindertjes!! Naar wie ze niet omkijkt!!! De dikke kindermeid heeft haar hart uitgestort: de wurmen bezitten geen hele broek, geen gave kous. En mama heeft enkel geld voor alle dag nieuwe toiletten.

Ja, ja, en daar zit die goedgezak van een man in de hitte in Wenen voor te sloven...

Et patati, et patata...

En de hoofden gaan naar elkaar en dit is nu de reine, pure Kaffeeklatsch. Meer en meer voel ik mij in die atmosfeer als een luie, spinnende, toch lichtelijk malicieuze poes.

Van de ontaarde mama kabbelt zoetjes aan het gesprek over andere kennissen uit, het wordt een aangename variatie van roddelen en renommeren. Nicht is in de kunst – ze kweelt wezenlijk niet kwalijk – en kent dus alles wat beroemd is in de sferen van theater en opera. De allergrootsten tutoyeert ze, de ene ster is haar boezemvriendin, met de ander is ze verloofd geweest, de derde schrijft haar de vertrouwelijkste brieven, van de kinderstoel af. Frau Lona verbijt zich, ze gelooft er geen tiendepart van – ogen en wenkbrauwen geven het duidelijk te kennen – maar we zitten hier nu eenmaal als gezworen vriendinnen.

Elegante wezentjes trippelen voorbij, in wolken parfum.

Er is véél chique, Frau Lona vindt: te veel. Ze mag er zelf gerust wel wezen, met haar poedertje en haar schminkje, niet overmatig, juist genoeg voor een jeugdig effect, haar solide juwelen, haar modieuze cape en blauwfluwelen hoed. Maar tegen *die* chique kan ze toch niet op en daarom keurt ze die chique dan ook af. Tante eveneens, en Nicht en Frau Ella en Frau Erna en Frau Carry.

Frau Lona filosofeert: welbeschouwd is rijkdom toch eigenlijk geen verdienste. Zij voor zich zou nooit iemand om zijn rijkdom zoeken of eren. Integendeel! En ze kan het bewijzen. Want daar heb je nu bij voorbeeld... Frau Carry! Niet om iets te zeggen, maar je merkt het aan alles: Frau Carry is zeker een héél eenvoudige vrouw. Haar japon... Arme japon! Het is een shantoeng jurk van Liberty, Frau Carry zelf vindt er zich nogal netjes mee, maar ja... op 'Wiener Chic' lijkt het niet. De rest is erger. Geen aasje juweel, geen spoortje goud, geen ketting, geen ring, geen bracelet. Twijfel lijkt uitgesloten: Frau Carry bezit blijkbaar geen rode duit. Want wie draagt nu geen sieraden, die er geld voor heeft? En wie woont in 'Altwirt', als hij 'Iglhof' of tenminste 'Maximilian' kan betalen? Dit behoort tot de axiomata van alle Frau Lona's in alle hemelstreken: thuis kan men zich behelpen, maar in het zomeroord woont men zo deftig en zo duur als men bij mensenmogelijkheid kan betalen. Wie dus voor twaalf Schilling woont, bewijst dat hij er geen dertien bezit.

Ja, Frau Carry is maar een simpel schijfje mens. En toch... toch is dit nu al de derde maal, dat Frau Lona zich met haar in het kurhaus vertoont, ten aanschouwen van een iegelijk. En waarom wordt Frau Carry aldus begunstigd? Omdat ze – dit met een bijna vochtig-welwillende blik – omdat ze een lieve, brave, eenvoudige vrouw is, en daarbij lang niet onontwikkeld! Want dat heeft Frau Lona dadelijk gezien, daarvoor heeft ze een neus, al zegt ze het zelf. En is er nu nog verder bewijs van node, hoezeer Frau Lona boven werelds oordeel en vooroordeel verheven is?

Frau Tante en Frau Nicht, Frau Ella, Frau Erna en Frau Bertha knikken, instemmend-ernstig.

Frau Carry buigt, hogelijk geveleid.

HOOG BEZOEK

Elke dag opnieuw is mij het eerste buitenkomen een feest. Het lijkt soms alsof die ogenblikken de verkwikking brengen, die de nacht mij te vaak onthoudt, zelfs nu in de vakantie, zelfs hier in de hoge lucht. Op zonnige dagen is het weerzien in de morgen al bijzonder plezierig. Hoe warm en welig staan de roomwitte muren, hoe monter kleuren er de bloemen tegen aan. De schoenmaker is met zijn gezellen al van vijf uur af aan de slag, tegen zessen daagt de leerjongen op, met zijn grote kuif en zijn guitig gezicht, en het is een komen en gaan, een lachen en grappen langs de buitentrapp naar het balkon waar achter open deuren de vrouwen reeds aanstalten maken voor hun eerste maal. Fris klatert de bron en het houten baasje lacht. Overal in Tirol staan van die wachters en beschermers bij bronnen en wellen, bontbeschilderde houten poppen, een enkele keer een heilige of een held, doch meestal het een of andere oude ventje, jager of herder, zoals ze die in het klein te Fulpmes snijden uit blokjes licht hout.

De fruitvrouw kent ons al en knikt ons uit haar stalletje toe. Wat zal het zijn vandaag? Salzburger peren maar weer? Ja, boven een Salzburger peer gaat geen andere peer in de hele wereld. En daarbij... maar ik wil u niet tergen, in dit dure land, in deze dure tijd.

We eten ze op het bruggetje en kijken neer op het kristallen water, dat zich schuimend voortrept tussen walletjes van kruizemunt. En dit alles op geen halve minuut afstand van het hotel, ons bruine, brave Gasthof staat er middenin.

Vandaag is de morgen al bijzonder fleurig. Helder straalt de zon, er zeilt geen wolkje aan de lucht, scherp en vast staan

rondom de bergen in de klare, nevelloze atmosfeer. Maar wat mag die ongewone drukte op straat wel beduiden? Aha, daar komen de Iglar Schützen aan! Wat zien ze er toch kranig uit in hun scharlakenrode buizen en korte, zwarte leren broeken en witte hemden met groene bretels. Op de ruige, zwierige hoeden zijn de witte veren bevestigd aan gouden kwasten. Hun koperen instrumenten stralen en fonkelen als goud in de zon. Ze verzamelen zich op het plein, van hier en daar schiet nog een laatkomer toe; tussen al die grote, zware kerels staat het bolle jochie dat de trom kruit en hetzelfde pak draagt, met hoed en kwasten en pluimen en al, als een grappig miniatuurmuzikantje.

De meeste Kur-gasten zijn al op de been en slaan met welwillende glimlach, een beetje blasé, het fleurige schouwspel gade.

Maar de kinderen, met hun lange blote benen uit bijna geen broekjes en nauwelijks jurkjes – het part in de moderne élégance, dat mama haar argeloos kroost toebedeelt! – de kinderen zijn niet blasé en dansen uitgelaten om de mooie mannen heen.

Wacht even, die ontbrak nog, de juffer van de fotopers! Ze is altijd overal als de kippen bij, ze is altijd modieus in het wit, ze ligt altijd met haar toestel overhoop. Gisteren zagen we haar, rondwarend langs de Lanser See, azend op prooi, tot ze eindelijk met een jeugdige mama een verbond sloot tegen een vierjarige schattebout. Poedelnaakt werd het wicht in het riet te poseren gezet, poedelnaakt moest het blijven staan, totdat de juffrouw het met haar lastig, omslachtig statiefapparaat eens zou zijn geworden.

Het schaap werd ongeduldig en wou weg, maar mama gaf geen kamp, ze glom van trots, denk ook eens aan: háár schat als snoezig plaatje in een Wener illustratie.

Ten leste mocht het dan lukken, maar vandaag, och arme, lukt het niet... want net als het toestel wil zoals de juffrouw wil, daar klateren bekkens en trompetten, de groep rolt zich uit tot stoet. Voorwaarts, mars! Hemelblauw, morgenzon, muziek waarop je marcheren kunt.

Een ommegang door het dorp en halt in de aardige boerse tuin van een eenvoudig hotel. En nu trekken ze pas recht van leer, het hele repertoire wordt ten beste gegeven, dat het schalt tussen de kastanjes en over het gazon.

Wie mag die lustige aubade wel gelden? Is misschien de hotelhouder een vriend, die vandaag verjaart of zijn koperen bruiloft viert?

We zijn er die morgen niet achter gekomen, maar een paar dagen later heeft ons de 'Kurzeitung' van het raadsel de oplossing gebracht. Die zonnige morgen is er hoog bezoek in het dorp geweest, niemand minder dan de rijkspresident heeft in 'Stettnerhof' aan een vergadering van Tiroler burgemeesters deelgenomen, daar hij toch, met zijn familie, in het naburige Sistrans vertoefde.

In Sistrans, dat kleine, boerse dorp, waar enkel kleine, boerse hotelletjes zijn? Ik sta verbaasd, ik had gedacht dat de rijkspresident toch minstens in 'Tirolerhof' zou wonen.

Tot mijn schande moet ik bekennen dat ik zelfs niet weet hoe hij heet, de rijkspresident. Het gaat mij te roezig en te snel in Europa toe, die wisseling van staatshoofden en van regeringsvormen, mijn oude hoofd kan er niet meer bij, de steun van eens genoten onderwijs is mij ontvallen. Ik weet minder dan niemendal van de rijkspresident. Maar ik houd hem voor een eenvoudig man, of hij zou niet in Sistrans wonen, en niet naar Igls komen voor een vergadering van dorpsburgemees-

ters. Als hij nu, in zijn eigen belang, maar niet al te eenvoudig is. Want eenvoud mag bij de enkeling een aanbeveling zijn, de massa bemint in haar staatshoofden nog immer het tegendeel.

INGEREEND OP HEILIGWASSER

Niet meer dan een kleine week geleden hebben we de gelofte gedaan: we gaan nu nooit meer zonder regenjassen uit. Het zal ons niet meer overkomen dat we als wandelende dweilen naar huis komen gesjokt, het is nu de laatste keer geweest dat we dit misdadig grillige weer die triomf hebben gegund. Het mag dan een vervelend gesleep zijn, de steile hoogten op, we zullen in 's hemelsnaam een zweetje meer moeten halen, jassen en capes gaan voortaan mee.

Aldus spraken we en trekken nu lustig en luchtig in katoen en mousseline de berg naar Heiligwasser op.

Twee, drie dagen van stralende zon en reeds zijn we vergeten hoe regen eruit ziet, o onverbeterlijke, o gezegende menselijke natuur. Regenjassen..., maar we hebben er niet eens bij stilgestaan. We hebben enkel aan vaatwerk gedacht om de wilde aardbeitjes en de bosframboosjes te vergaren, waarvan Nicht er duizenden weet te staan even voorbij de bedevaartplek. We zijn zéér benieuwd, we ontdekten ze tot nu maar sporadisch, de miniatuuraardbeitjes, als droppels gestolde lak zo glanzend en fel in het groen, en zo geparfumeerd dat het haast te erg is, dat het lijkt op synthetische limonade-essence. Frambozen vonden we overvloediger, ze zijn maar iets kleiner en

smaken eigenlijk zuiverder dan tuinframbozen. Toch, duizenden bij elkander zagen we er nooit. Dat luilekkerland wacht ons heden, mogen we Nicht geloven, als loon voor ons gewoeg.

Want bergop gaat het moeizaam, langzaam en zwaar. De dames zwijgen. Meen niet dat hun conversatie is uitgeput, geenszins, slechts hun adem schiet tekort. Straks, bij de zure room in het Gasthaus, wanneer we ons doel hebben bereikt, zal Nicht ons verder expliceren hoe het komt dat ze *niet* met de grote P. – de ook ten onzent beroemde Weense kluchtspeeler – is getrouwd, hoewel alles zich liet aanzien dat ze wèl met hem zou trouwen. Voor het ogenblik moet ze krachten en adem op de klauterpartij concentreren. De jongens en de kittige kleine – maar een beetje vroegwijze en vroegrijpe – Licia zwijgen nooit, maar ze zijn een heel eind vooruit. Geenszins zou ik, met een variant op de pessimistische uitspraak van de man die steeds meer van de hond ging houden, naarmate hij beter de mens leerde kennen, willen beweren dat ik koeien boven dames de voorkeur geef. Maar soms hoor ik toch liever koeien dan dames. Ik meen dat mijmerzachte, dat droomzoete geluid van de klokken om hun hals, de vredige woudmuziek, die overal rondwaart tussen de bomen, waar de beesten zelf onzichtbaar zijn, traag van tempo als hun trage grazen, soms vlakbij, soms heel ver, naarmate de kudde zich verstrooide. Heel vroeg al in de morgen drijven de mensen tegenover ons hotel het vee de stal uit en de bergen op, en ik weet zeker: meer dan eens moet hun klokkenmuziek zich in mijn dromen hebben gemengd en mij uit roezige verschrikkingen hebben weggeleid naar ‘waat’ren van rust’.

Zou ik dan aarzelen, mij aan die bekoring over te geven,

waar ik toch zeker weet dat de verklaring waarom Nicht niet trouwde met de grote P., mij geenszins zal ontgaan?

Wij klauteren, wij hijgen...

Moed, moed, vermoeide zwoegers, we naderen ons doel.

Ons doel! Praat mij van ons doel. Zó snel wisselde geen menigte ooit van idool, geen karakterspeler van rol, geen bioscoopveld van auto, als wij van doel gewisseld zijn.

Vijf minuten geleden gold het aardbeien en frambozen, nu geldt het slechts het vege lijf te bergen, eer ons de hagel de hersenpan perforceert, eer ons de bliksem doormidden splijt, eer ons de stormwind wegvaagt van de aarde. Verblind, verdoofd, versuft hebben we rennend - wat merken we nog van steilte en stijging - het laatste wegeind afgelegd. De hemel dank, we mochten levend het paradijs bereiken. Een paradijs vol pijpenrook en knoflookgeur en mensenwalm, maar waar we veilig zijn, waar het dak op aangename wijze het corvee van onze hoofden overneemt.

Was dit alles geweest - de mens is vergeetachtig, de mens is ondankbaar - nooit kon die middag zó scherp in mijn geheugen staan gegrift. Maar o, het grandioze, goddelijke schouwspel buiten de sidderende ramen...

Diep onder onze voeten het dal, met wilde, jagende nevel gevuld... rondom de bergen, onwrikbaar in noodweers geteister, geramd door de vlagen, gestriemd van hagel, gegeseld in de storm... en de verontruste bossen, zich werend tegen het geweld. Daarboven, daartussen, overal in het melkig nevelwit de schichtende, flitsende bliksem, door de knetterende slagen achterhaald, als gedoofd, de hemel één witte vuurgloed soms, waarin met bovenaardse gloor de gletsjers glanzen. Matzilver overneveld gelijkt de verre Inn een Styx...

Dan ineens houdt het op, de storm trekt af, de nevels verdichten zich tot grauwe wolken, die Inn en gletsjers aan de blik onttrekken, een zware, sombere regen stort neer met monotoon geraas.

En dat heeft uren, uren achtereen geduurd, tot de avond toe, tot we de vraag onder de ogen moesten gaan zien of we vóór de nacht nog thuis zouden kunnen komen...

Plotseling is er stilte, de kim verwijdt zich, het is nog licht. Vijf minuten later, en het vloeibaar goud staat binnen in de donkere wolkenkom gewassen, tot aan de rand. Nog even... en het golft er in milde, gulden stromen overheen.

Zingend dalen we de berg weer af, in een der heerlijkste avondgloeden, die ik, daar of elders, ooit heb beleefd.

JAUSEN IN GRÜNWALDERHOF

De mens die met vakantie gaat, kan zich op allerlei wijzen isoleren. Hij kan zijn adres verzwijgen, en zijn dagblad prijsgeven, hij kan zijn kroost opbergen in een kinderpension, zijn hond kan hij uitbesteden, zijn poes belenen, maar zijn stokpaardjes kan hij niet thuislaten, die trekken met hem mee.

Onder de mijne is er een, dat mij met vrienden en magen al heel wat botsingen bezorgde. Ik pleeg er namelijk mee tegen hun zogeheten 'taalgevoel' te rammen. Zij zeggen: ik hoor, ik voel aan een woord, wat het beduidt. Ik antwoord: dat denk je maar!

Ik heb een vriend, hij behoort tot die overtuigden, die voor de evidentie zelf nog geen kamp geven. Dat zijn de echten.

Laatst vroeg ik: wat denk je eigenlijk dat *boeboer* betekent? Het is Maleis, en ik sprak het met sombere, droeve stemklank uit. Hij 'voelde': een berggeest, een zeebeving, een cycloon.

Mijn vriend, boeboer is pap. En ik heb het volste recht het met sombere, droeve stemklank uit te spreken, want ik houd niet van pap. Even later: wat beduidt Pontianak? Het is een stad op Borneo, maar wat *beduidt* het woord? Mijn vriend raadpleegde zijn taalgevoel en zei: het moet iets zijn van een brug over een rivier. De brave was volmaakt te goeder trouw, hij merkte niet eens dat zijn onderbewustzijn het Franse pont te pakken had, hij 'voelde' in Pontianak de uitdrukking van brug en brede rivier! Pontianak echter betekent: spook.

Thans loer ik op mijn taalgevoelige vriend als een spin in het web. Laat hem komen! Nog vóór zijn jas aan de kapstok hangt, heb ik het hem gevraagd:

Zeg mij, vriend, wat jausen beduidt.

In Igls zag ik het woord het eerst op een Gasthof staan: Jausenstation, later overal. Ik dacht, het zal wel zo iets als 'fuiven' beduiden, het deed mij, eerlijk gezegd, bijna als 'keet schoppen' of als 'lol trappen' aan, zo overgegeven losbollig zorgeloos. Want we zijn allen met dat zogeheten 'taalgevoel' behept. Het onderscheid is alleen dat mijn vriend het pleegt te koesteren en dat ik het pleeg te wantrouwen. Zo is het trouwens met alles.

Men moet de mensen niet verdelen in lieden met en zonder vooroordelen – deze laatsten bestaan niet – maar in hen die hun vooroordelen koesteren en in hen die ze wantrouwen.

Toen, op een mooie, zonnige middag vroeg een pasverworven kennis aan ons of we lust hadden mee te gaan jausen in Grünwalderhof. En of! Men had ons wonderen verteld van

Grünwalderhof en we zouden nu eindelijk te weten komen wat dat fameuze jausen toch wel mocht zijn.

We gingen, we bereikten Grünwalderhof, we kozen ons een tafeltje op het malse schaduwgras onder de reusachtige bomen met de dwergachtige kersjes, we lieten ons koffie en Kipfeln brengen, we keken over het zonnige dal op de blinkende Stubaigletsjer, ver aan de horizon. Grünwalderhof is om dat gletsjervergezicht beroemd. Ook om zijn slagroom en zijn hete frambozenbeignets. Het was voorlopig uitermate genoeglijk en we wachtten tevreden op de dingen die komen moesten.

Want dit was natuurlijk de voorpret nog maar, het eigenlijk jausen zou weldra beginnen. Ik keek al eens uit op de weg en wanneer ik een wagen hoorde stilstaan, dan dacht ik: nu zullen we het hebben. Nu komen de jodelaars en de muzikanten en de lui, die zich bij het dansen op de schoenzolen en de leren broekspijpen slaan onder het slaken van allerhande kreten, nu zal het jausen wel spoedig een aanvang nemen.

Maar er verscheen niets, dan altijd maar verse koffie en nieuwe voorraad Kipfeln, want de berglucht maakt hongerig en vooral het jongvolk heeft voortdurend trek. Tot ik eindelijk moed vatte en schuchter onze gastvrouw vroeg, hoe laat ze dacht dat het jausen zou beginnen.

Wat bleek? We waren zelf aan het jausen, al die tijd reeds deden we niets dan jausen, van het ogenblik af dat we ons eerste slokje koffie, ons eerste hapje koek tot ons genomen hadden. Want jausen, onthutste lezer, is eenvoudig wat wij 'theedrinken' noemen, en wat in woordenboekentaal 'het gebruiken van lichte verversingen tussen de hoofdmaaltijden' heet. Maar het heeft met jodelen of goochelen of dansen even weinig als bijvoorbeeld met 'slapen' iets te maken.

Toen ben ik mij gaan afvragen – en dat is precies wat mijn taalgevoelige vrienden verzuimen! – hoe ik toch aan die faliekant averechtse voorstelling gekomen kan zijn.

Het bleek bij nader onderzoek eenvoudig dit. Jausen had ik, onbewust afgaand op de klank, in verband gebracht met ‘Saus und Braus’, misschien zelfs met ‘jauchzen’, terwijl het feit dat ik het overal op herbergen zag staan, mij, onwillekeurig alweer, had doen denken aan het ‘zalen voor bruiloften en partijen’ dat men ten onzent wel op herbergen ziet staan, dus weer aan feest en jolijt!

Mocht nu door dit natuurgetrouw en leerrijk relaas de een of andere taalfanaticus worden gebracht tot het voornemen, voortaan zijn ‘taalgevoel’ onder de curatele te stellen van zijn gezond verstand, dan wens ik hem als beloning, dat hij eens moge jausen te Grünwalderhof, op een mooie zomerse dag, als de dwergachtige kersen er hangen te fonkelen in de reusachtige bomen, als de Kipfeln er vers en de gletsjers er zichtbaar zijn.

ONZE KAPELMEESTER

Wát het was heb ik natuurlijk niet kunnen doorgronden, maar dat er een worm aan het hart van onze kapelmeester knaagt, dat bevroedde ik allang. Want hij is wezenlijk niet hovaardig en niet boosaardig. Daarvoor stond hij die zonnige morgen in de tuin van Stettnerhof veel te goedig naar de Iglar Schützen te luisteren. En hoe vaderlijk nam hij de jonge gitarist – een boerenmuzikant toch maar – zijn instrument uit de handen om hem een betere vingergreep te wijzen. Nee, hij is niet boosaar-

dig en niet hovaardig, waarom ontstak hij dan die avond in zo felle woede om een onschuldig ongelukje? Nu ja, ze hosten hem tegen het lijf, en hij is al niet robuust, dat zijn viool bijna uitgleed onder zijn kin vandaan, maar het was die 'Wiener Abend' in het kurhaus ook wel schrikkelijk vol. Ze wilden met een glimlach in het voortdansen excuses maken, maar de lach verstierf op hun lippen voor die grimmige mond, voor die donkere blik.

Ik sloeg toevallig het toneeltje gade en het eeuwige oude, bittere geheim werd mij in die ene glimp geopenbaard. Alweer een, die zich miskend voelt, door het leven en door de mensen te kort gedaan. Hij weet zich artiest – men behandelt hem als 'maar een muzikant', zijn immer waakzaam wantrouwen ziet een onschuldige achteloosheid voor een opzettelijke krenking aan.

Mijn vermoeden is bevestigd. 'Frau Ella' kwam zoëven thuis uit het zonnebad. Ze heeft daar nu al een week achtereen dagelijks naast zijn vrouw liggen bakken, ze hebben vriendschap gesloten – Kurort vriendschap, het welig maar voos gewas, dat zo goed gedijt in de hoge zon! – en nu vandaag heeft ze het langs haar neus weg eens gevraagd – natuurlijk niet uitgehoord, dat zullen we toch, hoopt ze, niet van haar denken? – of haar man inderdaad aan de Wener opera verbonden is en enkel maar voor een verzetje 's zomers in Kurplaatsen, dit jaar Igls, vorig jaar Gastein, luchtige, moderne dansmuziek speelt. En toen is het gebleken, zijn vrouw heeft haar hart uitgestort, was het maar waar! O, zo graag zou hij aan de grote opera willen komen, twaalf jaar lang streeft hij er al naar, maar het is nog niet gelukt en het zal wel nooit lukken. Verborgten vijanden spannen tegen hem samen, intriges worden op touw gezet...

O, o, o... wat kan zo'n man dan toch met een stalen voorhoofd liegen! Bij hoog en laag heeft hij het Frau Lona verzekerd, toen hij hoorde dat ze ook uit Wenen kwam en belang stelt in kunst. En waarvoor was zulk bluffen nodig? Zijn we zo kleingeestig dat we hem minder vinden nu hij enkel maar aanvoerder van het kurhausstrijkje is? Immers nee! Ik heb medelijden met de niet meer jonge man, die al zoveel jaren jaagt naar wat wel nooit zal worden vervuld. Hij is een van die, waarover Galsworthy zo vaak en zo treffend spreekt - omdat ze zo veelvuldig en zo aandoenlijk zijn! - te goed en niet goed genoeg. Ze kunnen in het middelmatige geen vrede vinden en tot het bijzondere kunnen ze niet reiken, nooit, omdat bij hun samenstelling dat éne druppeltje uit het kostbare flesje vergeten werd... Hij zou misschien liever aan de opera honger lijden, dan met zijn strikje goed geld verdienen. Te goed en niet goed genoeg! Ze slingeren aanhoudend tussen uitersten, tussen zelfvergoding en zelfverguizing, ze worden jegens anderen wantrouwig en prikkelbaar...

Te goed en niet goed genoeg! Het is ook in zijn spel. Hij speelt zijn 'moppen' te goed, hij wil er iets moois, iets muzikaals van maken, en speelt ze daardoor, als 'moppen'... niet goed genoeg!

Een paar dagen geleden was het donker en druilerig buiten, dus binnen in het kurhaus vrolijk en vol. De decoraties hingen er nog van de laatste 'Wiener Abend'. Plotseling tikte hij af, wachtte even op stilte, die echter niet kwam en kondigde toen aan, zijn stem verheffend boven het geroes, dat hij 'op verzoek' het eerste deel van Mendelssohns vioolconcert zou spelen. Er werd geglimlacht, flauwtjes bij voorbaat geklapt, maar de stilte bleef uit. De mensen komen nu eenmaal niet op een thé-

dansant in het kurhaus om klassieke muziek te horen. Van de winter in Wenen zullen ze stil zijn. Hij speelde in een atmosfeer van kwalijk bedwongen babbelzucht, van moeizaam gesmoord flirten als een stoïcijn tot het einde toe. In het overdreven applaus uitte zich de algemene verluchting. Het was, eerlijk gezegd, niet heel mooi en toch klonk er zo'n warmte in, zo'n smachtende liefde voor de betere, de 'echte' muziek.

Vandaag zijn we weer naar het kurhaus gekomen. De dagen worden korter, de avonden kouder, het is donkere maan. En de Eiskaffee smaakt er bijzonder goed, en er vallen aldoor nieuwe typen gade te slaan, behalve de oude, om wie we allereerste dwaze fantasieën gesponnen hebben.

Het is nog vroeg, de meeste tafels onbezet, maar door de zwaaiende deuren stroomt het aanhoudend voller. De kapelmeester heeft juist zijn viool gestemd, daar ziet hij kennissen komen, hij wenkt ze lachend naar een tafel in zijn buurt, en gaat, viool onder de arm, met galante Wener handkus, de dames begroeten. We zitten er half ruggelings naar toe en kijken naar de binnenkomende mensen, en soezen genoeglijk in het gezellig rumoer.

Maar wat is dat ineens? Wie speelt daar vlak bij ons, heel zacht, als op een zakviooltje, zó miniaturig, wat je hier wel allerminst zou verwachten te horen... de inzet van Beethovens vijfde? Discreet over mijn schouder kijkend, zie ik de kapelmeester staan, naar een der dames toegebogen, zijn instrument vlak naast haar oor, als fluisterde hij het haar in, het geliefde noodlotmotief. En alle zes om het tafeltje, de drie heren, de drie dames, lachen geveleid om dit muzikaal geheimpje tussen hun vriend de kapelmeester en henzelf, waar het overige publiek buiten blijft. En hij staat daar, óók lachend, maar met

zo'n kinderlijk verheerlijkte uitdrukking in de ogen en om de mond, dat het ontroerend is om naar te kijken...

F Ö H N

In een gesloten, half duistere kamer uit het venster gebogen naar bergen en wolken te kijken, over huizen en bomen heen het verre landschap gade te slaan, daar schuilt een bijzondere bekoring in. Bij mooi weer scherpt het altijd opnieuw het verlangen, dat zo licht immers afstompt in de volheid van het genot, bij slecht weer geeft het een warm gevoel van veilig geborgen zijn. In Innsbruck zijn de dubbele ramen voor het rustig uitkijken ingericht, op het brede stenen kozijn tussen binnen- en buitenraam liggen platte kussentjes, met varen of paardenhaar luchtig opgevuld, om de gebogen armen op te steunen. Daar trof mijn eerste blik 's morgens en mijn laatste blik 's avonds – wanneer ik tenminste niet midden in de nacht uit het raam stond te staren – mijn vriendin 'Frau Hitt', hier in Igls kijk ik op de Patscherkofel uit.

Frau Hitt is de verbasterde naam van een vreemdgevormde piek, waarin men met goede wil – de bekende 'goede wil' die rotsen in leeuwen en spleten in krokodillen herschept en die men vooral niet thuis mag laten, zo men in het Forêt de Fontainebleau naar de eis genieten wil! – een gepluimde vrouwenhoed herkennen kan. Zij is de weerprofetes voor de bewoners van de noorderketen – gelijk Heiligwasser de zonnewijzer is voor die van de zuiderkant – moge het nog zo donker zijn en nog zo dreigen, mogen transen en toppen rondom de een na de

ander door de wolken verzwolgen worden, zolang Frau Hitt haar pluimen vertoont, zolang blijft het droog.

Meer dan eens heb ik achter de wolken, die stijve, stenen pluimen onderscheiden – Frau Hitt deed haar best en het regende niet – eens zag ik ze door een regenboog heen, en dat is de eerste keer heel verrassend: de immense, stralende zevenkleur niet tegen de hemel, maar tegen bergen aan, vóór de bergen langs uit de ene kim op, in de andere kim neer; de jongens stonden verstomd, en beredeneerden een ogenblik later dat het niets bijzonders was. Ze werd ook een paar maal met sneeuw bedekt, Frau Hitt, want het is deze zomer zo koud in Tirol, dat het sneeuwt op de bergen als het regent in het dal. Eén avond leek het of het zelfs beneden vroom; achter de besneeuwde transen rees de maan omhoog, en straalde door de ijle, ijzige lucht. Frau Hitt had haar blinkende witte pluimen juist midden tegen de zilveren schijf gevlijd. Ik zag het aan uit mijn wijd open raam, ver en hoog over de slapende stad...

Hier is de Patscherkofel mijn weerprofeet, het keerpunt van mijn nachtelijke mijmeringen. De Patscherkofel maakt de glorie en de trots uit van de Iglers toeristen – wie hem beklautert, toont zich een kerel, wie het nalaat een nietsnut. Wij hebben ons bij de nietsnutten geschaard, het is immers overal in dit land even mooi en we moesten met pijnlijke verbazing van onszelf constateren, hoe volslagen we van alpinistische ambities verstoken zijn. Het Schutzhaus, hoog bij de top, slaan we dagelijks uit de verte gade – mannelijke en vrouwelijke kerels, terug van de uitstap, rapporteren eenstemmig, dat de melk op de almen naar dauw en naar bloemen smaakt – maar de biefstuk in het Schutzhaus is taai. We behoeven er dus niet eens de malse biefstuk te gaan zoeken, die hier inderdaad maar

al te zeer ontbreekt. 's Nachts, als de maan schijnt en ik kan niet slapen, sta ik over het rustige dorp heen naar de Patscherkofel te kijken – de vervaarlijke donkere klomp dekt een heel stuk van de zilverlichte hemel af. Hoog bij de top laat zich vaag het Schutzhaus onderscheiden, een klein, eenzaam, ineengedoken diertje, slapend op de kale rotsen boven de hoogste bossen uit. Vroeg in de morgen gluurt het soms door een scheur in de wolken als door een venster op de wereld neer. De berg zelf staat als in grauwwitte watten gewikkeld, men zou zich in de vlakte kunnen wanen, maar die ene donkere plek daar hoog in de hemel, dat is het Schutzhaus op de Patscherkofel.

Vandaag hebben er de wolken van de morgen af kiekeboe omheen gespeeld. Ervoor, erlangs, eruit, erin. Het was zulk vreemd, onrustig weer, broeierig warm na de grillige dagen. Warm en toch weer koud tegelijk. Want wie zijn mantel aan deed kreeg het benauwd, maar wie hem uittrok liep al gauw te rillen.

Heel vroeg is het donker geworden, een vreemde stilte viel met de avond in... en we vragen het ons af: kan het zijn dat ergens onweer dreigt? De kamer is zo donker, dat we bij lamplicht onze handen moeten wassen voor het avondeten. Wij gaan naar het raam. De koeien zijn vroeger dan anders thuisgehaald, gisteren om deze tijd waren ze nog lustig aan het ravotten rondom de pomp. Dat is hun laatste pretje van elke dag. Ze springen en stoeien, ze boksen en rammen elkaar met de horens - mensen en kinderen laveren lachend tussen de logge uitgelaten beesten door – eer ze gehoorzaam en braaf zich in de donkere stal laten drijven voor de nacht. Nu is de donkere stal naast de schoenmakerij tegenover ons 'Gasthof' al dicht... de stilte dreigt in de schemer... wat kan er toch ophanden zijn?

Plotseling... een hoog en dun gefluit... zo snerpnd schrill, als waarde er ergens ver in de bergen een reuzenmug rond... dat moet de wind zijn, maar hij houdt zich nog verborgen, er roert geen blad, alles blijft dreigend, dodelijk stil. Tot ineens het fluiten zwellend nader dringt en onze in angstige spanning naar het donker gekeerde gezichten een warme adem voelen, de warme, droge adem van de föhn. Dat is dus de uitkomst van het ongewisse weer de laatste dagen: de föhn. Onbeschrijflijk beklemmend zwelt uit de duistere verten zijn hoog en schrill gefluit, zijn hete, droge adem, die van alle hemelstreken schijnt aan te waaien - onbeschrijflijk beklemmend en tegelijk geheimzinnig aantrekkelijk, onweerstaanbaar - zodat we niet tevreden zijn eer we, de trappen afgestoven, buiten in het verlaten duister hem rondom ons voelen, zijn schrille, hoge fluiten over ons heen horen gaan.

JEUNESSE DORÉE

Wat heerst er een luchtige, blijde stemming vanavond in de stad, onder de zachte, goedgezinde sterrenhemel. Veel voller dan andere avonden is het op het terras van het Hofgarten-café. Veel luider dan anders schalt ons de muziek als uit een lichtzee tegemoet, en geen wonder! De muzikanten zijn met hun hele boeltje naar buiten verhuisd. Traditie wil dat ze spelen binnen in de zaal en dat de luisteraars zich vermeien in de koelte op het terras, maar vanavond is het zo warm, het zou eenvoudig niet uit te houden zijn.

Als donkere insecten worden aanhoudend meer mensen uit

het duister buiten, waar fonteinen ruisen en populieren fluisteren, de bordessen op en de lichtzee ingezogen. Ook wij zijn door de oude, enge poort maar weer hierheen gekomen. Dit is immers de 'ruitenaas', de grote verrassing van onze eerste avond. We hebben het ons toen dadelijk voorgenomen, ook de laatste dag zullen we in die afgesloten wereld van populieren en fonteinen, van groene koepels en grijze muren toeven.

Maar die laatste dag is nog ver, we zitten midden in de vakantie, schoon men het hier niet zeggen zou. Want er zijn dit jaar veel meer studenten dan anders in de stad gebleven, daar de hogeschool een gedenkfeest viert.

Ook deze avond hebben ze aan de koele, open kant van het terras de beste tafels al vroeg bezet en het is daar een gedruis en een vrolijkheid, de hele wereld levert stof tot jool. En wat ze stevig eten, en wat ze hartig drinken.

Eén echter, och arme, is voor ditmaal eens braaf en tam met zijn familie uit. Bijwijken, als de feestvreugde ten toppunt stijgt, kijkt hij verholen spijtig naar zijn jolige kameraden om, en dan valt hij maar weer aan, als om zich met veel en lekker eten tenminste enigszins schadeloos te stellen.

Zo'n trek! Ham en sardines, tomaten en kaas, en daarbij van die brede, bruine, dikgesmeerde sneden brood. Die hapt hij zo maar uit de vuist, en juist heeft hij in de derde zijn grote, blanke tanden geslagen, ver genoeg om er een hele hoek af te bijten. Niemand hoeft te vragen, 'waar het blijft'. Zulke schouders, zulke handen! Vertederd zit er de magere, zachtzinnige moeder naar te kijken...

Want het deftige, bejaarde echtpaar, dat zijn natuurlijk de ouders, en die jongere vrouw, die ook glimlachend toeziet, zou een jeugdige tante kunnen zijn, of misschien de vrouw van

de oudste broer, die zo bezadigd met papa zat te praten. Maar het zwijgende jonge meisje is in geen geval zijn zuster. Hoe ik, die de mensen in de verste verte niet ken, dit zo pertinent durf beweren? Wat zal ik u zeggen? Het jonge meisje is zijn zuster niet. Evenmin zijn ze nog verloofd. Maar wèl hebben de wederzijdse families hen voor elkaar bestemd en als hij afgestudeerd is, zullen ze trouwen.

Hij vindt het best, hij is nog lang niet afgestudeerd. Wat haar betreft, verliefd is ze niet, maar ze wil hem toch wel hebben. Ze is slank, ze zit heel recht op haar stoel, ze heeft een fijn profiel, een onwrikbare mond, de blik van haar koele, blauwe ogen is ondoorgrondelijk. Onmogelijk uit te maken of zijn buitensporige eetlust haar ergert, vermaakt, vertedert of koud laat.

Maar als ik haar was zou ik hem toch zeggen dat hij niet zo aanhoudend met zijn vette vingers in zijn ene oog moet zitten wrijven. Ik begrijp eigenlijk niet hoe zijn moeder het toelaat. Wat heeft hij toch in dat oog? Het maakt mij nieuwsgierig, ik moet eens even kijken... Gerechte goedheid... de knul draagt een monocle. Op dat welgedane vollemaansgezicht een monocle! Met dezelfde vingers waarmee hij zijn dikke, vette boterhammen beetpakt, tracht hij het weerspannige ding in bedwang te houden. Maar de monocle vertikt het, zij blijft tegenspartelen, zij voelt zich tegen dat oog en naast die neus niet thuis, al is het dit jaar ook honderdmaal mode onder de Innsbrucker 'jeunesse dorée', om monocles te dragen. Flang, daar valt zij op tafel, net naast de boter, en kijk... de trotse eigenaar vergeet haar op te pakken, hij schijnt ineens het hele ding vergeten. Waarom? Waarvoor? Waar staart hij zo naar? Zo met open mond stokstijf en argeloos dat iedereen zijn blik kan volgen...? Ook ik! En ik zie, naast het bureautje bij de ingang,

twee jonge meisjes. De ene heeft juist betaald en bergt haar beursje op. Ze heeft een guitig wipneusje en een grappig kinnetje, haar rosblond haar kroest aan alle kanten onder een geestig hoedje vandaan. Ze doet alle moeite om niet te proesten, zo beteuterd als hij daar van zijn tafeltje af naar haar zit te kijken. Hun ogen ontmoeten elkaar en er volgt dit bliksemsnelle dialoogje zonder woorden:

‘Hoe durf je, terwijl je weet dat ik hier met mijn ouders en mijn hoogst fatsoenlijke toekomstige verloofde...’

‘Verbeeld je! Juist grappig! En ik laat immers niets blijken...’

‘Ja... dat is waar... Je bent eigenlijk wel een rakker... maar ik vind je toch... o... je weet heel goed hoe ik je vind...’ Ze zijn al weg, de vriendinnetjes, naar de andere kant van het terras. En hij eet weer door en plakt zijn monocle nog eens stevig tegen zijn oog, zielsvergenoegd, omdat niemand, en vooral Zij niet, iets heeft gemerkt.

Dit nu is – om met Multatuli te spreken – een illusie van het schepsel. Zij heeft alles gezien, wipneusje, kroeshaar, toilet, en hoewel ze een hoogst fatsoenlijk meisje is, heeft ze zelfs het dialoogje der ogen heel goed gevolgd en volmaakt begrepen. Maar ze neemt hem, desalniettemin, ik verzeker het u!

Ineens schiet mij een stopwoordje van de goede oude dokter uit mijn jeugd te binnen: niets maakt de mens gelukkiger dan waan! Inderdaad... Terwijl het meisje met het fijne profiel, de onwrikbare mond en de ondoorgrondelijke ogen ongetwijfeld peinst over de beste manier om hem dit gevalletje in te pepen en hem voor de toekomst afdoend te dressereren, zit de onnozele Don Juan genoeglijk te schransen, zonder verdere bekommering dan te zorgen dat zijn monocle niet in de boter rolt...

HUNGERBURG

Van 'Grünwalderhof' bij voorbeeld hadden we eerder nooit gehoord – 'Hungerburg' kenden we al bij naam, voor we naar Innsbruck togen. Dit kenmerkt het als beziens- en bezoeks-waardigheid voor de vreemdeling. Het is dan ook wel een heel verschil. Op 'Grünwalderhof' zetten gezellige boerinnetjes uw karnemelk voor u neer, hier wordt u door uitgestreken kelners uw thee gebra... ai, daar had ik mij haast versproken, ik meen natuurlijk *geserveerd*! Eén keer althans zal dit lieflijk mode-woord in mijn relaasjes prijken, of men houdt mij voor onverbeterlijk oudmodisch.

Op 'Grünwalderhof' zit men aan witgeschuurde tafels in het gras onder de bomen, op Hungerburg in het knerpend grind onder roodgeschilderde blikken parasols. De Tiroler burgerman, die met vrouw en kroost een middagje uit is – de zuigeling in de wagen mee, de kleine jongens uitgedost met morsjurken en jagerschoeden! – hem treft ge op 'Hungerburg' niet aan. Waar zou de man het geld vandaan moeten halen? Naar Grünwalderhof kuiert hij op zijn gemak en het kost hem geen groschen, voor Hungerburg heeft hij het lang niet goedkope kabelspoortje nodig. Niet omdat het zo ver is, maar omdat het zo steil zich boven de stad verheft. Het is maar een pieterig lijntje; zwevend tussen hemel en aarde wordt u eerst over de Inn gevoerd, en dan lijkt het verder bijna rechtstandig naar boven te lopen, alsof het aan zijn angstig strak gespannen kabels tegen een lange ladder opgehesen werd, zodat u de oren suizen. Maar eenmaal boven... Hier triomfeert de dalbewoner over zijn kerker, hier vindt zijn oog de vrijheid en de ruimte, waarnaar elk mensenoog dorst. Onbegrensd is het uitzicht,

onwerkelijk mooi. De rode torentjes steken overal uit het groene dal omhoog – Mutters alleen staat zich, met zijn licht-groene spits, een beetje aan te stellen – de zilveren stroom wringt er zich doorheen, de spoorlijnen snijden het in ongelijke brokken, akkers kruipen en kronkelen tegen de glooiingen omhoog, tot aan de onderste zoom van het bos, en daarachter de bergen, als muren, als torens, ontzaglijke massa's egaal grijze steen, die de macht bezitten alle kleuren van hemel en aarde naar zich toe te halen, om er zich mee te tooien.

De tweedekker uit Parijs vertoont zich, uit nevelige verten plotseling te voorschijn geschoten, tegen de wanden van die machtige transen, al naar het lichtspel wil, als blinkend witte of als somber zwarte vogel. Zijn machtig geronk vervult het dal als een siddering, nu zijgt hij neer, en zwijgt, en laat een suizen als de schim van zijn geraas, en ligt in het gras, daar opent zich zijn flank, de poppetjes met hun koffertjes springen voor de dag en trippelen de deftige douanier tegemoet, die hun passen heeft te controleren. Wij, volslagen mensen, hoog hier op 'Hungerburg', verdringen ons rondom de reusachtige kijker, en de ingewijden vertellen elkaar, hoe laat er nu weer een naar Wenen vliegt en wanneer die grote uit München binnen moet komen.

Wanneer ik eenmaal de roodblikken parasols en de uitgestreken kelners en de tweedekker uit Parijs vergeten zal zijn, dan zal ik nog altijd het meertje herdenken, een klein eind hoger op de berg, waar ons die middag het joelen van onzichtbare kinderen, schallend als vogelzang door de woudgewelven, heeft heengelokt en heengeleid. We zochten nog... daar zagen we het plotseling, terzijde van het pad, beneden ons liggen, het fonkelde groenig blauw in de zon en rondom stonden hoge bomen onbeweeglijk.

In de fonkelingen, goud en groen en blauw, in de schaduw-
wen, zilver en zwart en grijs, zwommen de kinderen, wier joe-
len als vogelzang in de woudgewelven, ons had gelokt en ge-
leid, niets dan kinderen zwommen er, vol fijne, blote kinder-
lijfjes, blanke en bruine, was het hele meer!

Later heeft men ons verteld, dat dit watertje bij een vakan-
tiekolonie hoort, die middag echter wisten we niets, begrepen
niets, staarden maar geboeid omlaag in een fonkelend tover-
meer, waarin kinderen zwommen en zwenkten en spartelden
en joelden, dat het schalde door de woudgewelven.

'Hungerburg' leek van de aarde weggevaagd, en de twee-
dekker uit Parijs, en het dal met de spoorbruggen en de rode
torentjes en de hele 'beschaafde' wereld, vol brutale geruchten,
hier dartelde de primitieve mens in de primitieve natuur, een
blij en kalm Arcadië, waarvan de glans in onze dromen gloort,
altijd gloren blijft, door eeuwen van 'beschaving' heen, als een
heugenis uit onze kindertijd, vaag en onverwoestelijk...

Maar als ik nu toch misschien eens dat meertje vol naakte
gouden kinderen tussen roerloze bomen vergeten zal zijn, dan
zal ik nog altijd de oude muzikant herdenken, met zijn grote,
bleke kop, zijn lange, grauwe haren, zijn kinderachtig klein
bazaarviooltje. Want in zijn ogen las ik het raadsel van het
menselijk leven, dat ons allen gemeen en dat eeuwig is.

Hij lijkt een gestalte uit een van die schemerwerelden van
Dostojewski, werelden vol geheimen onpeilbaar, raadselen
ondoorgegrondelijk, klemmend aan het hart dat wellicht een
ogenblik het leven eenvoudig en doorzichtig mocht wanen.
Op een wrakke, matte stoel, die nauwelijks zijn geweldig lijf
kan dragen, zit hij als neergezegen, in een oude gelapte broek,
met doorgesleten schoenen aan en speelt op dat zotte, pieperi-

ge viooltje, door een monter burgermannetje aan een klankloze piano begeleid, de afgezaagde kermisdeunen van vijftwintig, dertig jaar terug: Bokkie-bè en Siene-la-me-los!

Ik kan het niet laten, aldoor naar die tragische, grote, bleke kop te kijken, aldoor mij af te vragen, waar hij wel vandaan mag zijn gekomen, langs welke kronkelwegen zijn leven leidde tot een uitkomst als deze, uit welke dromen is hij ontwaakt, welke gloeden in hem zijn gedooft... Maar zijn ogen staren leeg en dof over zijn spelende dikke handen, over het idiote bazaarviooltje heen, hun naar binnen gekeerde blik vertoeft in wat er van de oude dromen nog leeft, onder de grauwe, vale haren, achter het bleke, brede voorhoofd, terwijl rondom hem de Innsbrucker burgerheer met vrouw en kind zich laaft aan ijs en bier, en zielstevreden luistert naar de afgezaagde wijsjes.

MINIATUUR

Waarin mag toch wel de bekoring schuilen van het verkleind verbeelde mensenleven, van het natuurafereel in miniatuur?

Wat eigenlijk trekt ons zo aan in de dwergtuin, in de plantenwereld op de schemerige bodem van een aquarium, in het poppenhuis, zoals de mensen in vroeger eeuwen maakten, met zijn kastjes en tapijtjes, zijn lampjes en schilderijtjes, zijn heertjes en dametjes? Zelfs verkeerde verhoudingen en gebrekkige vormen doen de charme niet verloren gaan. Kinderen tonen zich verzot op keukentjes en winkeltjes, ze maken van hun spelletjes miniaturen, ze spelen 'schooltje' en 'huishoudentje', 'paardje' en 'verstoppertje'. En heel goed herinner ik mij hoe ik als

klein meisje veldbloemen met grasjes tot ruikertjes schikte, die de grote pronkboeketten moesten verbeelden, welke ik in hun stenen of kurken manden in de deftige tuinen zo bewonderde. Een stille opgetogenheid maakte zich van mij meester, wanneer ik werkelijk in de kranswijs gerangschikte sprieten het glanzend palmbiad herkende, in de ereprijs begonia, in de klavertjes rozen, in de madelief een margriet... hebben we niet allemaal met onze neus tegen de aarde gelegen, ons de grashalmen als bos verbeeld, de mieren bloeddorstige woudbewoners? En zou er wel een mens ter wereld het ogenblik zijn vergeten, dat hem voor het eerst een stereoscoopbeeld werd getoond?

Niet van de eenvoudige nabootsing, niet van het poppetje of het hondje op de etagère, enkel van het verkleinde levenstafeleel, van menselijk bestaan en menselijke werkzaamheid in miniatuur, gaat die eigenaardige bekoring uit. En ze verdwijnt niet in het volwassen worden, integendeel, had ik haast gezegd!

Dit voorjaar heb ik het op de Haarlemse tentoonstelling bij de Japanse dwergtuinen weer heel sterk ondergaan. Van zulk een dwergtuin is de dwergboom hoofdzaak, de rest – bruggetjes en poppetjes, prieeltjes en paadjes – krijgt u om zo te zeggen op de koop toe, want zo'n boom is het produkt van jarenlange zorg en eindeloos geduld en kost dan ook wel veertig, vijftig gulden, met zijn entourage in een glazen kooitje. Als een kind naar de prenten in een sprookjesboek, zo heb ik voor die glazen kooitjes staan kijken, meer dan de wonderlijke orchideeën hebben ze mij vastgehouden.

Nooit ook, zo oud als ik ben, kan ik een aquarium zien of de waterplanten op de bodem groeien voor mijn verbeelding tot

onderzeese wouden uit, de onnozele insekten, de peuterige visjes boeien mij alleen, wanneer ik ze mij kan denken als miniatuuren van grote gedachten. Voert mij in mijn woonplaats mijn weg langs de klompenwinkel, dan moet ik altijd even naar het modelwerkplaatsje kijken, waar de kleine, stijve mannekes de kleine, plompe klompjes snijden. Wat ik in die ogenblikken onderga, ik zou het niet kunnen analyseren, maar ik weet zeker, dat ik er niet alleen in sta. Vrienden, wie ik over deze mijn voorliefde sprak als over een dwaasheidje van mijzelf, bleken meermalen erin te delen! Trouwens, zou er anders zoveel geduld en zoveel geld aan die oude poppenhuizen zijn besteed?

Denk u dan nu de bekoring van het levend miniatuur, de volmaakte nabootsing van een natuurtafereel, dat men in zijn volledigheid zeker niet vaak te zien zal krijgen: de levensloop van een grote rivier...

We hebben een tijdlang door heuvelland gespoord en zijn nu in een groene vlakte uitgekomen, naar links en rechts weken de heuvels weg, het is nu alles glooiend, weelderig gras. Maar kijk, daar schittert een beekje half verborgen tussen het groen, het is niet breder dan een greppel, het moet op een van die topjes of plateau'tjes ontsprongen zijn. Plotseling zie ik het als de bovenloop van een grote rivier...

Ja, lezer, als een kind heb ik met die vlugge, tintelende beek 'riviertje' gespeeld. Het heuvelland zwol en werd hooggebergte, het onnozel topje zette tot gletsjer uit. Het volgde eerst de spoorbaan en boog dan binnenwaarts af en verloor zich in het groen en bleef een heel eind onzichtbaar, tot plotseling in de verte wilgjes en populiertjes zijn loopbaan duiden. Wilgjes en populiertjes... nu is het rivierlandschap alreeds geschapen!

De trein dondert voort, mijn speelgoedriviertje keert weer terug en het eerste bruggetje verschijnt, een plat houten bruggetje. En mijn verbeelding legt een weggetje aan en laat een dorpje ontstaan, een dorpje in het klein, waar het weggetje heenleidt, waar mensjes wonen, die roeien en vissen in hun rivier en dromen onder de bomen langs zijn boorden.

En aldoor snelt de trein door het groene, golvende land, ik sta in het gangetje aan het raam en volg de levensloop van mijn rivier. Weer buigt hij zich af en gaat in verten verloren en keert terug en is nu plotseling veel kalmer en breder geworden – heel breed, knap die er nog over springt! – zijn middenloop is begonnen. Hij zou schepen en vlotten kunnen dragen, mijn verbeelding wil het zo, schepen en vlotten verschijnen, waar-tussen hemel en wolken zich spiegelen. O kijk, een stenen brug, een werkelijke stenen brug met pijlers en bogen. Mijn verbeelding gebiedt, het is een spoorbrug geworden, er rijst een stad op de achtergrond. Ik zie torens, poorten, silhouetten van oude huizen, bomenrijen langs bolwerken... is het Frankfurt, is het Mainz, is het de herinneringsschim van een vroeger aanschouwde stad?

Plotseling dondert onze trein in razende vaart over een wezenlijke spoorbrug heen, naar links en naar rechts strekt zich het brede, levende, zilver-en-grauwe water tussen begroeide heuvelen, in de horizon ligt een wezenlijke stad. Mijn oog, de dagelijkse verhoudingen bijster in het spelen der verbeelding, ziet ze als brug en vloed en stad uit het reuzenland van Swift. Waar is de rivier van mijn spelende verbeelding? De trein jaagt door een geweldige bocht en gunt mij een laatste blik, daar loopt zijn donker kronkelspoor van wilg en populier door het lichtergroene land... daar vloeit hij aan... en weet niet wat

hem wacht... daar stuit hij plotseling op iets dat machtiger is dan hij... en geeft zich over en zijn leven is gedaan...

En dit behoort almee tot mijn aardigste reissouvenirs.

DE VELE MENSEN

Ons tochtje naar Fulpmes is toch nog doorgegaan. Op het nippertje, morgen reizen we af. We hadden er een der laatste dagen voor bestemd, we moesten dan toch weer in Innsbruck terug zijn om de thuisreis te regelen.

Maar die laatste dagen waren de wolken niet van de lucht, dan zijn de gletsjers onzichtbaar, en naar Fulpmes gaat men om de gletsjers. Eerlijk gezegd, veel dichtër dan op het nabije 'Grünwalderhof' zijn we ze toch niet genaderd, maar is zo'n bergspoorkringloop, met de voortdurende verrassingen van een immer wisselend verschiet, is het geen lust op zichzelf? Dan ook was er iets heel aantrekkelijks in om de kammen en toppen, die zo lang in onze horizon stonden dat we hun silhouetten aanzagen als bekende gezichten, eindelijk, vóór het scheiden, één keer van nabij te aanschouwen. En ik heb, aan mijn collectie rivieren – andere mensen zamelen in hun herinnering de toppen die ze beklommen, de steden waar ze vertoefden – de Stubai toegevoegd, ik heb die koude, kloeke gletsjerstroom met dubbel kruis gemerkt!

In trage bochten opwaarts wurmend, heeft ons het hijgende treintje nog een paar honderd meter boven Igls gevoerd, we hadden er al afscheid van genomen en konden het nu van verre nog eens begroeten – de 'Gartenschank' waar we onder dik-

ke, dichtgeloverde kastanjes de hete vruchtenbeignets genoten na het lauwe vlees, leek in de nevelige wijden tussen een krans van toppen te zweven - toen zijn we een eind langs de Stubai gaan wandelen, en een hele poos stonden we gebogen over de leuning van de lage, platte, houten brug en tuurden in het schuimend water en sloegen een ruige, bruine otter gade, die eenzaam van steen op steen, dan weer in en dan weer uit het water sprong, het leek zo zinloos en moest toch zijn zin wel hebben. En overal rondom ons was de lucht vervuld van het blij gerucht, het monter geklap der houtzagerijtjes en van de kleine smidsen, waartoe de mensen hier het nietigste stroompje dienstbaar maken en die voor de Stubai, zo jong en zo fris, een peuleschilletje zijn om in gang te houden.

En nu komen we over de brug het dorp weer in. De zon is plotseling doorgebroken en overal tintelen hangende druppels, lekkend vocht, de rivier heeft ineens een heel andere kleur. Een oude juffrouw zit op het bruinhouten balkonnetje van een witgekalkt huis achter rode geraniums te breien. Ze kijkt op, ze ziet ons lopen op de glimmende weg onderlangs haar huis, onze blikken raken elkaar, een enkele seconde en dan weer weg, voorgoed.

Gestadig volgt ons, het dorp in, het klappen van de houtzagerijtjes. We gaan een winkeltje binnen om een van die tere houten poppetjes te kopen, die zo licht als vlierpit, en zo fijntjes door zulke grove handen bearbeid zijn.

In het donkere holletje naast de toonbank waarop de mannetjes en vrouwtjes staan uitgestald, zit een jonge vrouw aan een naaimachine, ze groet, ze kijkt ons aan, ze blijft ons gadeslaan... en dan zijn we weer weg, voor altijd weg. Buiten bij de pomp is een klein meisje aan het knoeien met water en een fles-

je en een doosje, zó verzonken als alleen kinderen kunnen zijn, wanneer ze zich onbespied denken, ze murmelt woordjes in zichzelf, ze murmelt, ze neuriet, in de aandacht van het spel houdt zij haar ogen neergeslagen. Plotseling slaat zij ze op, als uit verten komt haar blik naar ons toe, door de kolken van haar grote, donkere ogen, we gaan verder, en nu zullen we dat meisje nooit meer zien.

Ineens bespringt mij het besef van al die mensen, van overal al die mensen, in de kleine dorpen, in de grote steden, in de velden, in de huizen... overal mensen... overal allemaal dezelfde mensen. En ik denk aan de immense Chinese steden, waar Henri Borel over schreef, de donkere, ommuurde vlaktesteden, die hij in de verte zag liggen uit de trein en zeker was nimmer te zullen binnengaan, maar toch vol mensen wist, krioelend van menselijk leven, met zijn liefde en zijn haat en zijn begeerte. Overal, overal dezelfde mensen, dezelfde begeerten, liefde, haat, in China, in Fulpmes, dezelfde levens van drijven en duwen en dwingen, van grijpen en haken en bemachtigen, blind, instinctief, zonder één ogenblik van bezinning, van geboorte tot dood.

Soms, als ik door een dorp ga, en ergens een kind zie staan met peinzende ogen in een lage, open deur, achter hem de schemer van het binnenhuis – tussen Sistrans en Lans stond een jongetje op een maanzaadakker, hij tuurde in de verte en liet zijn hand door de bollen glijden, dat het droge zaad als loof in herfstwind ritselde – dan ondervraag ik het in gedachten: zul jij het misschien zijn? Zul jij misschien boven het blinde, instinctieve uit tot die bezinning komen, die soms tot kunstenaar of tot denker stempelt? Altijd wanneer ik in de levensgeschiedenissen van kunstenaars en denkers de naam van

hun geboorte-dorpjes lees – dorpjes als Fulpmes en Sistrans – dan stel ik ze mij voor als kleine kinderen, morsend aan de pomp, spelend met de rest. Maar stonden ze soms even alleen, in een deur, tegen de schemer van het binnenhuis, of onder een boom, of op een akker waar maanzaadbollen in herfstwind ritselden, dan beving ze een voorgevoel... en ze vroegen het zich af, nog zonder woorden: wie ben ik?

's Avonds in het hotel lees ik een boek van Sinclair Lewis, de Amerikaan. Ik vind hem een groot auteur, ik durf hem tot de allereersten rekenen. Hoe ze krioelen, zijn boeken, van de miljoenen, in de dorpen, in de steden, in de overvolle centra van het land, dat zichzelf 'God's country' noemt, krioelen, van overal dezelfde miljoenen, overal dezelfde blinde driften en instincten, hijgen en haken en grijpen, liefhebben, haten, begeeren, door nieuwe miljoenen in het graf gedrongen, die weer om niets dan om dezelfde driften leven. En de man, die het weet, die het ziet, die het krioelen om zich voelt als een obsessie, hij tussen de miljoenen zo goed als alleen, met nog een handvol over de rest van de wereld verstrooid, de weinigen, de enigen, die bij ogenblikken stilstaan en vragen: wie ben ik? En tot een antwoord de worsteling op zich nemen. Ik denk aan de eenzame otter in de schuimende stroom, hoe hij sprong van steen op steen, het water in, het water uit, al zijn aandacht gespannen op een doel, op een prooi, op een drift, een instinct, dat hij blindelings najaagt, van het uur van zijn geboorte tot het uur van zijn dood, juist als de mensen.

De hemel heeft zich gesloten, de wolken trekken samen, het is ineens veel koeler geworden, de avond kan ook niet ver meer zijn. Is daardoor misschien die plotselinge verandering? Of be- duidt het alleen dat het tijd voor mij wordt om weer naar huis en aan het werk te gaan?

N A A R H U I S

Het is voorbij, we gaan naar huis. Vanmorgen hebben we voor het laatst op het Hofgarten-terras een kop koffie gedronken, er waren geen andere bezoekers dan wij. Het regende, de fonteinen vingen in hun ruisen het regenruisen op, tussen de druipende hoge populieren, tussen de lage, langgerekte grijze muren der paleizen met hun rijen groenbeluikte ramen strekte zich de brede 'Rennweg' nagenoeg verlaten uit. Op het onoverdekte terrasdeel weerkaatsten de natte ijzeren tafels het door de vallende droppels verstoorde beeld van een heuvel vol grauwe nevels en troebel zilverlicht. Dwars tegen de berg, juist over 'Hungerburg' heen, lagen lange, smalle wolken als opgerolde dekens, maar 'Frau Hitt' stak erboven uit, achter haar stenen pluim dijde een stukje blauw gestadig. Dus zal het vanavond helder zijn, dus zal het hier vanavond vol mensen zitten, de klaterende muziek - potpourri's uit Zampa, Hugonoten, Faust! - zal de klaterende fonteinen overstemmen, alleen in de pauzen mogen ze, schuchter uit duister, de avondkout in het licht begeleiden. Vanavond... maar vanavond is dit alles verleden voor ons, vanavond zitten we hier uren ver vandaan, op de thuisreis, in München!

We zijn ook nog onder de arcaden door de Goethe-Stube langs gegaan en hebben afscheid genomen van de Inn, tussen zijn nevelige oevers schijnt hij één troebele, grijsgroene woeling van stompgeregende golven, men merkt geen voortgang, men ziet geen stroom... maar ineens duikt uit het duister onder een bruggeboog een vervaarlijke boomstronk te voorschijn, wie weet van hoe ver al meegesleurd... zie hem ijlen langs de basalten wal, zoëven pas in aantocht nu al voorbij, nu al niet meer

dan een diepglinsterend spoor, dat stroomaf verloren gaat... en plotseling in de drift, is de snelheid van het water merkbaar en meetbaar geworden.

Voor onze laatste muntstukken hebben we daarna verse broodjes gekocht en van die sappige Salzburger peren, voor onderweg. Want is de trein op tijd, dan zijn we tegen halfzeven in München, de 'Karwendel' echter is zelden op tijd.

We zitten in de trein en staan nog op het station en zijn toch het land al uit. We bezitten immers geen duit meer van 's lands geld.

En nu rijden we en plotseling lijkt 'Frau Hitt' daar in de kim veel verder weg, ze hoort ons niet meer toe, ze is verleden, ze is al haast herinnering.

Ik denk aan de dag van onze aankomst en aan de nerveuze gretigheid die éérste ogenblikken, als het oog en de geest wel alles tegelijk zou willen bezitten.

We zijn de stad uit, we stijgen al. Ik sluit mijn ogen, mijn hoofd voel ik als een donkere doos vol beelden, vol prentjes, vol wemeling van kleuren, die draag ik mee naar huis. En welke van die beelden, van die prentjes zal uit eigen drift en kracht zich boven de andere voorrang nemen, als ik stil blijf en afwacht? Kijk... Fulpmes. Enkel omdat het pas gisteren was, enkel om die mijmeringen? Nee, want ik hoor het gerucht van zijn smidsen en het klappen van de zagerijtjes. En nu? Achen-see, blauwgroen tussen donkere, steile bergen, daar wachtten we op de boot naar Scholastika, en die goedige dikzak uit Lindau... die zien we ook nooit terug. Wat was het heet die dag, wat dronken we... plotseling dorst ik naar het ijskoude water uit de welletjes in het bos.

Ja, het was een mooie reis, een geslaagde reis. Waar ooit heb

ik zó zorgenvrij genoten? Ik denk aan Frankrijk, aan België, aan Duitsland, aan wat ik mij van Indië herinner, nee nergens voelde ik zo open en zo toegankelijk mij voor de natuur. Nergens... maar dat is toch niet waar... want ergens ligt een verloren land, waar geen macht en geen kracht mij weer heenbrengen kan, omdat ik er niet van ben gescheiden door de afstand, maar door de tijd...

Uit de schoolbibliotheek heb ik, immer leeshongerige zesde-klasster, een bloemlezing voor de ouderen geleend en ben er dadelijk op goed geluk in begonnen. Wat ik opsla, blijkt het verhaal van een reis door de tunnel van de Mont Cenis. De naam van de schrijver – M.A. Perk – neem ik vluchtig in mij op, de man interesseert mij niet. Ik lees en droom en volg de trein. Hij is nu nog in Frankrijk, in Modane, langzaam stijgt hij boven de leien daken uit, duikt in de tunnel en wroet zich hijgend door die donkere koker heen en komt weer voor de dag, en is in Italië, in Bardonnécchia. De conducteurs roepen: 'Bardonnécchia! Vijf minuten oponthoud!' Het staat er ook in het Italiaans, maar de uitheemse woorden hebben geen vat op mij, en ik heb geen vat op hen. De trein houdt stil, in de zon, in Italië! En dan dit:

Groene dennen en slanke berken stonden langs de weg, men hoorde de stortbeek ruisen.

O, hoe vaak later heb ik het trachten te analyseren... Is het mooi? Is het 'litterair'? 'Men' hoorde de stortbeek ruisen. Wat hebben we dat 'men' verfoeid, met een artistiek verfoeien. Nu schrijven we het trouwens weer...

Het is woensdagmiddag. Op de 'burcht' achter het stadhuis exerceren de schutters bij trommelslag. Langs het water, voor-

bij het marktplein, over de schutsluis kom ik erheen, maar ik zie noch water, noch marktplein, noch sluis, ik zie alleen: Bardonnécchia! Groene dennen, slanke berken, de stortbeek in de zon...

Een balans... In de ene schaal het pasgenotene, Fulpmes met zijn gletsjerschoon... Sistrans met zijn weiden... de Achensee, blauw tussen blauwe bergen... de donkere, diepe wouden rondom 'Heiligwasser'... In de andere schaal dat ene boekeringe zinnetje uit een reisverhaal van dertig jaar terug... en zie nu, zie, hoe de zwaarbelaste rijst en de schrielvoorziene daalt, maar deze draagt dan ook een overwicht aan emotie, aan ontroering, aan gelukzaligheid, aan alles dat de ziel bewegen kan, aan alles dat onvergetelijk en onvergankelijk en onoverwinnelijk is.

Ja zeker, lezer, ik geef u groot gelijk, ik geloof dat ik een echte armeluisziel heb en dat zo'n dure, mooie vakantiereis toch eigenlijk niet helemaal aan mij besteed is...

COLOFON

Tirol van Carry van Bruggen, ingeleid door Ruth Wolf, werd in opdracht van uitgeverij Conserve in de Garamond, corps 11/14 punts gezet en gedrukt door drukkerij Groenevelt te Landgraaf en gebrocheerd door binderij Van Strien in Dordrecht.

Tirol verscheen voor het eerst in 1926 bij uitgeverij Querido te Amsterdam. De reisimpressies van Carry van Bruggen werden aangepast aan de huidige spelling door Jan Dirk de Wijer.

Vormgeving en typografie: Carla Goossens en Marc van Meurs.

2e druk september 1989: 1.750 exemplaren.

UITGEVERIJ CONSERVE,
Vuurdoornweg 37, 1871 TR Schoorl,
Postbus 74, 1870 AB Schoorl,
(Tel. 02209-3693).